

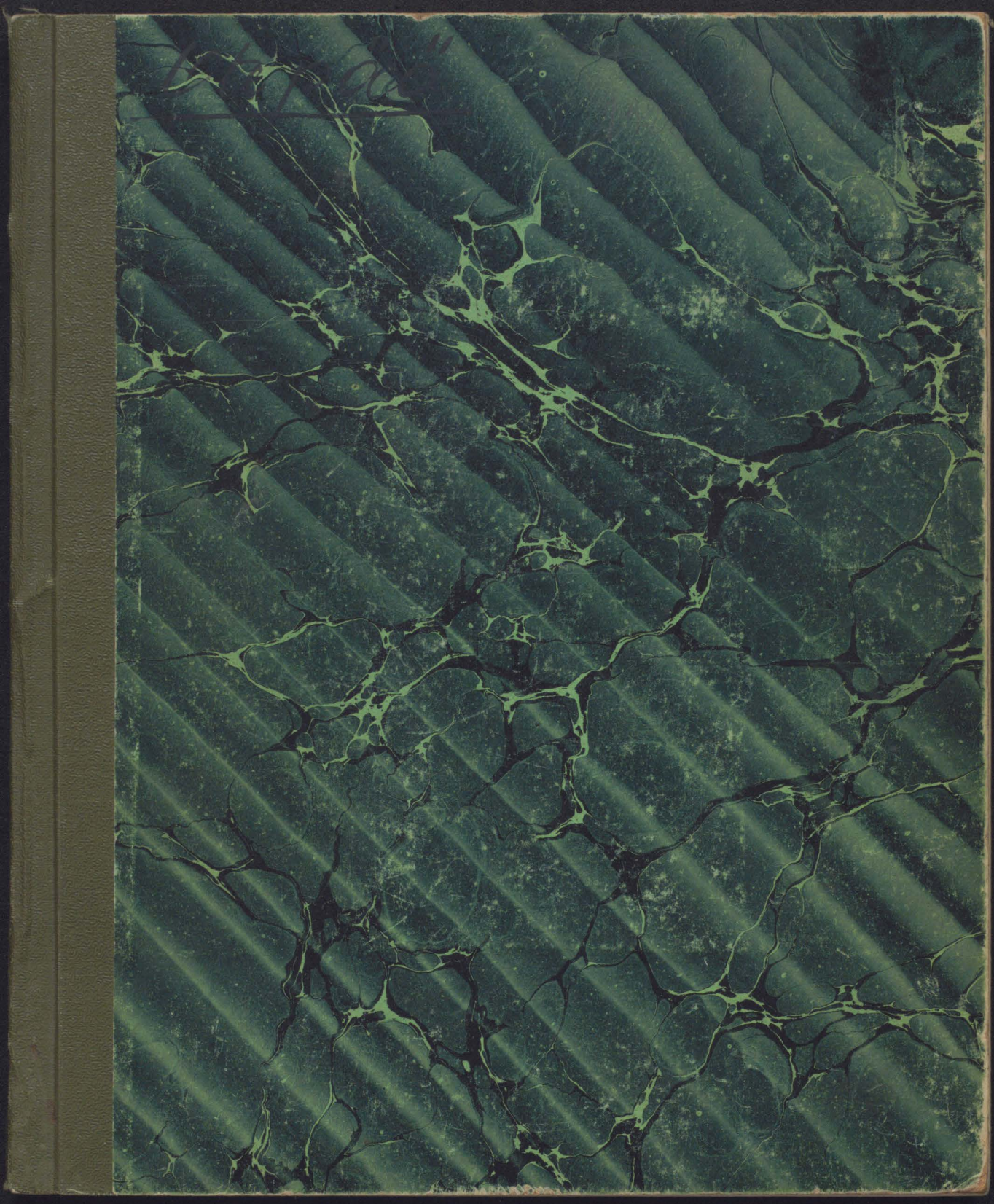
F55
nim.3
s.84

Kutsar, A.

Otepää kihelkonna
kiriklikke mälestusmärke.

1924/1928

122 l.

V-21

Tartu Ülikool

Kutsar, Alice

Otepää kihelkonna kiriklikke
mälestusmärke. Tartu ülikooli üli-
õpilase töö juhendaja (prof. O. Sild)
märkuste ja hinnanguga.

1927/28

122 l.

12 foto

23 joon. ja 1 jälgendiga.

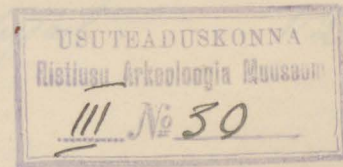
Järjekord lk. 4, 17, 18 mitte tüpne.
Ei ole ankeetlehe
kujuimuste järel Porral
Jatut ja Kaardid
Kihel matjal oletustega
etc. segatud.
Tähtsamad dokumentide fide
"alla olevat võinud paigutada
Kõike seda mis on ajalooliselt
väärtuslik" väärtuslik on
muidugi segatud asjad ja need
olevad ~~helt~~ ära võinud jääda.
Materjali enese hulgas on
kiidalt väärtuslikku.
Parandused ja täiendused
(kus märgitud) ära teha!
20/1828. O. Sild
(Kaardid ja pildid hea, koopiad
nõrgad)

Otepää

nikelnonna kirjalline mäles-
tusmärke.

Alice Rutsar.

1927/28.

Sisukord.

	lk.
1. Kirikuurhiiri nimestis	3-19.
2. Tähtsamate dokumentide sisu	19-41.
3. Otepää kihelkonna ja kiriku aja: looline ülevaade	41-84.
4. Kirikla	84-84.
5. Palvemajad	84-88.
6. Vabadussõjas langenute mälestusrammas	88-88.
7. Kiriku riistad	90-96.
8. Kalmistud	96-119.
9. Töös kasutatud materjal	120-122.

Otepää kirikuarhiivi nimekiri.

1. Protokollid ja nende kohta väivad paberid.

A. Kiriku visitatsiooni protokollid.

1. Acta, Visitationis Ecclesiasticae,
häbita Odenpach = Pastorat, Anno
1731. d: 13. Decembre.

Visitatsiooni komisjoni liikmed:

„ Ife Land-Racht und Ober-Kirchenvorsteher
von Löwenstern.

„ Landgerichts Assessor Spalhaber.

„ Propositor Rauscher, Pastor zu Theal
von denen Ife Eingepfarrten:

„ Rittmeister Engelhardt wegen Megel.

„ Licut: von Brakel als Kirchenvorsteher von Arrol

„ Pastor loci Joh: Christ. Clare

„ Stud. Plaiotomus, wegen Calloper; die
~~untersetzten~~ Vormünder:

Wegen Odenpach, Maddisfe Zahn,

„ Arrol, Mema Thomas,

„ Megel, Hint Annus,

von Spannau, Sasfi Laur.

2. Kirchen Visitations Protokolle vom 8. October 1775.

^{orig.} Vom Herrn Oberkirchenrat. Andree aus Doepat erhalten am 9. August 1776.

Visitationskommissionen hiesig:

Der Herr Landrath Reichs Graf von Manteuffel, Ober Kirchen Vorsteher.

Der Herr Ordnungs Richter Otto Freyherr von Rosen, Assessor nobilis.

Der Herr Probst Heinrich Vier, Assessor ecclesiasticus.

3. Küsimused ja korraldused Tartu kuning. linn ülemkirikuvisitatsiooni komisjonilt 1812 a. Luure on lisatud emendatsioon ülemkiriku eestseisuse ametilt.

B. Introduktsiooni ja immisssiooni protokollid. (vaata lks. 18.)

1. Oktoober 1725.

2. September 1746

3. Aprill 1746.

4. Jaanuar 1850.

5. Detsember 1872.

6. Introduktsiooni protokoll 1881 ja 1908 a.

(immisssiooni prot. allepärast järgetatud 18 lehekülge et mid hiljem juure lisasin ja siia kirjutaniseks enam ruumi ei jätanud.)

D. Kooli-visitatsioonide protokollid.
15-dest juunist 1786. a.

Juure on lisatud:

1. Koolipatent kuberm. valits. 18 apr. 1765
2. Linnavalitsuse näsunirja ärariri det. 1785.
ülemkiriku eestseisuse ametile arapeetavate
kooli-visitatsioonide kohta.
3. Kindral - kuberneris näsunirja ärariri Li-
vima ülemkonsistoriumile, 21. art.
1803 ja selle eeskiri 6 novembr. 1803 luteriõpetuse
kohta.

Lisa: praosti visitatsioonid:

- 1.- 24. november 1801. a. praost Ewerth
- 2.- 5-8 oktoober 1838. a. " Heller
- 3.- 5 juuli 1843. a. " "
- 4.- 20-21. juuni 1854. a. " Willigerode
- 5.- 27-29 juuli 1868. a. " Hasselblatt.

E. Kiriku konvendi protokollid.
1753 - 1822

1823. - 1872.

1873 - - -

F. Kiriku inventariumja nööri-aamatud.

nirinuressa ja raamatunassa kohta.

II. Nirinuteendrite palga kohta näivad pa-
berid.

1. Otepää kihelkonna mõisate, nüüdade
ja talude spetsifinatsioon Tartu ökonoomia kon-
torist 26. jaan. 1753 a.

2. Keiserl. ülemnirinu eestseisuse selita-
sed 8. juunil 1825 ja 14. novembril 1828 õpetaja-
te palganohustuste üle Vollustist (: Pühajärvest:)

3. Ametliku teadaanne nirinuteendrite sisse-
tulevate kohta 1837. a.

4. Praost Schmidl'ilt konnaseatud ja
tarvitatud palganohustuste raamat
alates a. 1764.

5. Õpetajate ja nirinateendrite sissetu-
lenuel Otepää kihelkonnas; keiserl.
Tartu ülemnirinu eestseisuse ameti arhiivis alal-
hoitava originaali äraarv. Riias 28. novembr.
1842 a. allavirjatatud õpetajate ja nirinateendi-
te sissetulevate eest hoolitsemise komisjonilt,
Peterburis 9. märtsil 1843 a. kindralnaberneri rin-
nitus, Tartus 8. mail 1843 a. keiserl. ülemnirina

-4-
eestseisuse ameti poolt kuulutatud.

6. Von Middendorffi legaati „Fustus Hennig”
ühis teiste juuresolevate dokumentidega
Jaakobi, Rõngu ja Otepää õpetajate lesnedele.

7. Võu praostkonna nassa põhinirjad.

8. 4 nirinu pitsatit.

9. Otepää nirinumõisa naardid:

a) üldine-naart

b, põllunaart

d, kantsinnude naart

e, nirinumõisa naart a. 1759.

f, nõstrikohta naart a. 1845.

g, maamõõtja arvutused Otepää niri-
numõisa maade kohta a. 1844.

h, Otepää nirinumõisa maade niri-
jeldus ja hindamine a. 1842,
1852 ja 1844.

i, Otepää nõstrikohta niri-jeldus ja
hindamine a. 1845.

j, Wacnenbuch für das, im Doerptschen
Kreise belegene Pastorat Odenpaek.

Angefertigt im Jahre 1869 vom Districts-
Directions- Revisor A. Blossfeldt.

Sama varuraamat on na astineles olmas
päälvirja all:

Otepää kerriko mvisa wanno namat
Walmistetu 1869 aastal wreditnassa nokto
maamootjast A. Blossfeldt.

n, Nachenbuch für das im Dörptschen
Kreise belegene Publique Pastorath
Odenpäh 1804 u. 1764.

III.

1. Otepää kihelkonna teated 1626-1663.

2. Uldised Otepää kiriklindud kolle-
tandil a. 1630-1650. Georg Lemkuult

kogutud ja ülestakendatud.

3. Odenpää's Kirchenchronik. Begin-
nend mit dem Jahre 1850-1880.

Kroonika algul seisab märkus: Den Anfang
der Kirchenchronik von 1641-1849. siehe im
jetzigen ältesten Odenpää'schen Kirchenbuche
vom Jahre 1716, gleich zu Anfang.

Seda kirjuraamatut Otepää kiriku
arkhiivis pole vaid on konsistooriumi arkhiivis
viidud.

IV. Kirikuraamatud:

1. 1416 - 1464.
2. 1464 - 1493. juunini
3. 1493 - 1805.
4. 1805 - 1823.
5. 1823 - 1834.
6. 1834 - 1838 Eestirog. sünd. ja rist. register
7. 1838 - 1848 " " " "
8. a) 1849 - 1868 " " " "
- b) 1869 - 1891. " " " "
9. Register kiriku ja külakoolide üle
Otepäas. Joh. Mart Hehn 1446 a.
(Confirmandenbuch).
10. Register 1446 - 1816 a. laste raamat.
11. " 1814 - 1842. " "
12. " 1843 - 1848. " "
13. " 1849 - 1873. " "
14. " 1874 - 1891. " "
15. Püütpaaride kirikusraamat 1834 - 1848. eestirog.
16. a) " " 1849 - 1872 " "
- b) " " 1872 - " "
17. Laulatatud paaride raamat 1834 - 1848
18. a) " " " 1849 - 1879.
- b) " " " 1880 - 1891.

19. Laualnõijate raamat 1834-1848 a.

20. " " 1849-1866.

21a). " " 1867-1876.

b) " " 1877-1880.

22. Surnute nimekirja " " 1834-1848 eesti kog.

23a). " " 1849-1873 " "

b). " " 1874-1891, " "

24. Lõuna koguduse nimekirja raamat 1834-1848 a.

25. " " 1849-1900.

26. " " ristitute nimekirja 1874. a.

27. " " laualnõijate " 1873 a.

28. Ristitute raamat. 1869-1891 eesti kog.

29. Sündinute ja ristitute nimekirja 1892 a. alates vene kules.

30. Lõuna nõijate nimekirja 1892-1913 a. " "

31. Pruutpaaride " 1892 a. alates " "

32. Laulatute " 1892 a. " " "

33. Surnute ja maetute " 1892-1913 " "

34. Laualnõijate " 1892 a. alates " "

35. " " 1898-1905 a. " "

36. Lõuna nõijate " 1914 a. alates " "

37. Sündinute ja ristitute " 1914 a. " " "

38. Laulatute " 1914-1924 " "

39. Surnute ja maetute " 1914 - " "

V. Personaal raamatud.

1. 1749 - 1754 aastani
2. 1754 - 1762 "
3. 1763 - 1772 "
4. 1772 - 1789 "
5. 1790 - 1813 "
6. 1813 - 1835 "
7. 1836 - 1850 "
8. 1851 - 1864 "
9. 1864 - 1888 "
10. 1888 - tänaseni "

VI.

1. Konsistooriumi käsunirjad ja kirjad aasta- käinuude järel korraldatud.

- a). 1890 - 1894 a. kirjad
- b). 1895 - 1899 a. "
- c). 1900 - 1905 (incl.) "
- d). 1906 - 1914 a. "
- e). 1904 - 1940 a. määrused
- f). 1841 - 1849 a. "
- g). 1850 - 1860 a. "
- h). 1861 - 1882 a. "

2. Ülemkiriku eestseisuse ametimäärused (1849 a.).

d). 1867 - 1871

e). 1872 - 1875

f). 1876 - 1881.

9. Patentide register.

10. Livi nuber mangu ajalehtide rogu

VIII. 1882 - 1903.

11. Koolide aruanded:

a). 1860 - 1862 a.

b). 1853 - 1914 a.

12. Otepää kihelkonna õpilaste nimestik

13. Praasti kirjad aastast 1860 - 1916.

a). 25 aprill 1890 - november 1894 a.

b). 1895 - 1899 a.

c). 1900 - 1915 a.

14. Kirjad noolivalitsusele:

1845 - 1894.

15. Kiriku-arkhiivi register:

aastast 1868, 1881, 1908, 1920.

16. Vanad kladed ja missiivid:

a). 1855 - 1884 a. "

b). 1884 - 1885 a. "

c). 1890 n:1 - 1895 n:564 "

d). 1 jaan. 1896 n:1 - 1904 n:815 "

e). " 1905 - 13 märts 1914 n:198. "

17. Kirikuraamatute võti.

18. Sinodi protokollid:

a). 1834 - 1885 a.

b). 1886 - 1913. puuduvad aastad

1905 ja 1906.

VII. Raamatunogu (biblioteek).

1. Rootsi kirikulinud määrused.

(Kirchen - Gesetz und Ordnung / So der Großmächtigste König und Herr / Herr Warl / der Eilffte / der Schweden / Gothen und Wenden König / Im Jahre 1686 hat verfassten / und / Im Jahre 1687 im Druck ausgehen / und publiciren lassen. / Mit denen dazu gehörigen Verordnungen. / Auf Höchste Ermelten Ihrer Königl. Majt. gnädigsten Befehl ins Teutsche übersetzt.).

2. Vormulaarid kirikulisteks talitusteks,
näsitsi kirjutatud.

3. Liturgia norraledused. (1805 a.).

4. Kiriku seadus ja instrumtsioon
a. 1832, 1857, 1899 ja 1901.

5. Agendad.

a). 2 Vorku kulset. päälk.

(Lummala = Oxyse Ramat. Evangeliumi põle põhjandetu. Lutteri-ussu Koggodussile Wenne-Rigin. Tarto-mä-veelde iimbreselletedu 1834 ajastajal. 3 eksemplaar. a 1881 väljaantud).

b). Tallinna koolne agenda. 2 empl. (1834, 1883).

c). Lantsa koolne agenda. (3 eksempl.).

(a. 1835, 1883).

6. a) Vanad lauluraamatud a (a 1866, 1886, 1871).

b). Püblid, W. - (1724,)

7. Rosenplänteri eestikuule tundma õppimise raamat

8. Oekonomisches Repertorium für Liefland.
(1811 - 1823.).

9. Mitmeruqused pübliseltsi aruanded
1831-1913.

10. Abirassa aruanded ev. lut. uug. kotta venemaal. 1884-1904a. (raamat. uugu).

11. Berchholzi teadaanded 1855a peale
(1838-1833.)

12. a) Ergänzungen der Materialien zur Geschichte und Statistik des Kirchen- und Schulwesens der ev.- luth. Gemeinden in Rußland. Gesammelt und herausgegeben von E. G. Busch. I. Band. 1864. (Okpää 221-222.)

b). II. Band 1864. (Okpää lku. 931.)

x15. Ei asna neid teisiti nimetada. Need on nimelt
üüritud remaegsed määrused saarikesse raamatutesse üürdetud
milleda raamatel "Urase".

-16-
c). Materialien zur Geschichte und Sta-
tistik des Kirchen- und Schulwesens
der Ev.-Luth. Gemeinden in Rußland.

E. G. Busch (1862).

d). Beiträge - - - - - der Ev.-Augsb. Gemeinden im Königreiche Polen.

G. H. Busch. (1867).

13. Lemmerich - Peterburi ev. lut. Pectri
koguduse ajalugu 2 jagu (I-1862 II 1863)

14. Kiriku seadus, mis väljaanne 1857.a.

x 15. Seaduse raamatud (Urase) (seures saar-
kes, üürdetud) a. 1821-1852. (8 üürdet).

16. Väineste ja tähtsusest brošüüride kogu

a) sõjaväehaigemajade kohta väin kirjandus
a 1845-1915.

b). koolkondadesse puutuv u. 1841-1915.

c). misjoni kohta väin kirj. 1896-1913.

d). Teated lastejamalatteenistuse, pühapäeva-
koolide ja vigaste laste üle a 1848-1911.

e). searikirjandust

f). Kirikulaululehti. 1881-1928.

fil.

g). mitmesugused väside raamatud

17. Maarahva seadused:

a) 1850. , 1819, ~~registri~~ a.

1) Alfabetaarsete Sack-und Wort Register zu der Livländischen Bauer-Verordnung vom Jahre 1860 (1862). (Otepää lkr. 221.).

18. Ev.- lut. usku tulnute nimestik a. 1905.

19. Vana - Otepää valla Animeiste nime niri 1905 aastal.

20. Ilmjärve rahvanime kirjasaamat 1905 aastal.

21. Naeruti valla liivimete nimeniri 1905 aastal

22. Matuse kottade asturaamat.

VIII. Endiste kevisjonide listide nogu mit-
me mõisa kohta kihelkonnas ja mui-
du vanad dokumendid. nagu lkr. 18. (Loetlused.)

IX. Vana artide nogu. (conulut) oli nii.

X. a) 2 nirkuaia kaart 1848 a.
b) Püri kaart. - - - 1841 a.
d) põllukaart - - - 1884 a.

e). 2 metsanaardit.

f). Kurnanese ja Pedajamäe naart.

mis fur feilaf? siinvaata lehek. 69.

x ltr. 17. Otepää evang. luter. kiriku nurgavärvipau-
mise document; siis „Document welches am
18. ten. September 1860 in den Kaupt des Oden-
päschen Kirchenthurmes gelegt wurde vom Pastor
M. Kauzmann zu Odenpää im concept. x

Lehek. 4 juure:

1776 a. immissiooni protokoll M. P. Ene.
1850 a. I jaan. introduktiooni protokoll (Kauzmann)
praost A. Christiani, Rõuge õpetaja
õpetaja J. G. Schwarz, Põlva "
" R. Gutglück, Antslast
" Kauzmann.

Roth oli kolleegne viirika astseirja.

1872 a. introduktiooni protokoll J. Hurt; juhul. 3. lehek. 4410. h.
praost E. Hasselblatt, Vanepist
õpetaja E. Holst, Vanepist
" W. Eisenschmidt Vastu Petrust.
" J. Hurt Otepääst.

vaata teine lehekülge!

1881a. introduutsiooni protokoll ap. Sperlingi puhul.
 praost Hasselblatt, Viimljast
 õpetaja Klein, Antslast
 " T. Hahn, Rõugest
 " B. Sperlingi, Otepäest.

21 sept. 1746a. Johann Friedrich Körberi intro-
 duutsiooni ja inmissiooni protokoll.

1650 aastal on olnud ka kirikuvisiitatsiooni.
 superintendendi poolt, protokollis arhiivis pole. (J.
 Lemme järel.)

Koolivisiitatsiooni toimetas enamasti kiriku-
 õpetaja, kooliõpetaja ja nikelkonna vanem vahel
 ka veel mõni vöömünder.

Tähtsamate dokumentide sisu.

Visiitatsiooni protokoll aastest 1731.
 (lkn. 3.)

Kirke alguses räägitakse kirikulaenast, mil-
 lel kolm võtit ja milledest üks kirikueestseija teine
 õpetaja ja kolmas vöömündri käes.

Kirikunotiga (Klingbeutel) näidi igal pühä-
 päeval korra kirikus ringi. Suurtel pühadel sai esi-
 mese pühä sissetulenu õpetaja, teise võtkor ja kolman-
 da pühä sissetulenu kellalööja.

Kirikul puududa neuk, isegi 13te - se läti,
 mis neuk juure viinud, olla keegi Lemmo Mert'i ni-
 meline talupaeg ära varastanud.

Ka matusekohad kirikus on äratähenstatud.
 Altarist paremat nätt - Neruti mõis, selle jaluks
 Palupera mõis; paremat nätt Otepäe mõis; paremat
 nätt keskel Arula mõis, ja selle jaluks Pühajärve mõis;
 Pühajärve mõisa kõrval viimaks Pilkuuse mõis.

Tolleaegne õpetaja oli Johann Christoph Clare.
 Tolleaegne koolmeister ^{son} Johann Jura Henn,

uude õpetaja Adrian Virginus ametisse pannud.
31 aasta eest. Ei olnud temaga rahul. Tema
palk (raata lhn. 58.)

^{Kihelkonna}
~~Kihelkonnas~~ alla näib 280 talu.

Lapsi ristiti juba õige varakult. Meenitan:
se jukust kas laps neli nädalat vanemate süü-
pärest ristimata.

Küsimusele, kas surnuid peale nalmistu veel
kukugi mujale maetud vastab õpetaja, et veel nuke
aasta eest mõned vanad surnud Nõuni kapelli
maetud. [kanginaadid!]

? Võrunaeklad (Halsstarrige) maeti väljapoole surnu-
aeda. Õpetaja sai 20 kop. täiskasvanu ja 10 kop.
lapse matuse eest.

Olema St. Lärgeri nimeline kabel.
Tolleregne kellalööja - Kella Jahn.

Protokoll kirjutaja Christian Reyema

Comisf: Ecclef. Kopf, just nii dokumentil.

Protokoll 16 suurt lehekülge.

Visitatsioon protokoll aastast 1775 (Lk. 4.)

I. Kirikule kuuluvad taluparjad ja nende õigused.

Otepää kihelkonnas riigimõisad: Otepää, Ilmjäme, Näpli, Kastolatsi ja eramõisad: Päidla, Vidrins, Pilkase, Neeruti, Palupera, Pühajäme, Arula, Pangotist Lagoja, Eollaste ja Vani, Hellenurmest Mannila küla.

Sellenordne kiriku eestseisja parun von Wrangell. 6 sept. 1774 a. seaduse §1 järel peavad kaks kiriku eestseisjat olema, vastasel korral 50 rbl. trahvi.

II. Kogudus.

Koguduses 6200 hinge.

Talupoegadest võivad kiriku võõrümündritena olla vaid nupjad, niktoid ja te muude samase tööga koramatud ja iktlasi na häädle elukommetega inimesed. Eestletakse nende nõustusi ja asõigusi. Kirjutatakse isegi ette, kui kaua võivad kesta pulmapeed ning varuad (jõignise päevani). Peos võit olla ainult 2 toopi viina ja 4 tünni õlut. Kübalisi 22 paari. Talupoegade pulm ei alga millalgi jähapäival.

Ettenaulutajaid pole; na ohverdamispaigad
puuduvad.

III. Kiriku toimingud.

Õpetaja on surnud, vastused lastele,
armulaualiste kohta puuduvad.

Nõutakse lapse ristimist nakkasa päeva jonn-
sul. Surnuid maetakse ainult nalmistule. Seadus
näeb ette, et ristimata surnud lapsed, sandid ja
armulaual mitterüüjad maetakse surnuaja ääde
põhjapoolsele assa.

IV. Õpetaja.

Õpetajale kirjutatakse ette, kuidas ta
jutlustama peab. Lõunavulne jumalateenistus
algas kell 1. eestivulne kell 10.

Nõutakse koguduse laste nimekirja. Abielu-
lakuturi ei tule ette.

V. Õpetaja palv. (vaata lkr. 61.)

VI. Organist.

Organisti pole.

VII. Kikelnonna noolmuster, isir, teenistus ja palv.
Hans Damm (Stamm) (vaata lkr. 53.)

VIII. Mõisa noolid. (vaata lkr. 53.)

IX. Käster, isir, amet, palv.

Koolmeister ja nästri = amet ühendatud. Soovitakse, et need ametid lahus oleksid. Kõrste ametis aastast 1731. Temaga ollakse väga rahul; palu.

X. Kullalööja palu - talust uus külimitt vilja

XI. Vaesed ja haigemajad.

Vaeseid on, haigemaja pole. Vaeste jaoks kirikus kiriku- või vaeste panka (Bleck) mille ^{uur} võeti kiriku eestseisja teine õpetaja näes. Arati korra aastas ja raha jagati vaestele välja.

VII. Kihelkonna noolid, praester, lernerimaa ja pürid.

Pürid kindlasti peale Pühajärve mõisa milline nohtus.

Protonollis 112 suurt lichenälge.

Visitatsiooniprotonoll aastast 1812.
(lks. 4.)

I. Kirikule kuuluvad talupajad ja nende õigused.

Soovitatakse jätta seda, et oleks vana kiriku eestseisjad.

II. Kogudus. Võõrmeindrid peavad olema au-

sad ja elama puhast elu. Nendeks võivad olla
nupjad, niitrid, viinapõletajad jne. Nende nõustused:
1. Peavad kirikupolitsei käsu teada andma ja salva-
ma selle täitmise järel. 2. Kiriku ehitamisel hoolitse-
ma materjali eest peavad 3. ehituse juures olema.
4. Peavad jumalateenistusesse kirikusse kirikulaeve viima
ja ka ära tooma. 5. Peavad igast jumalateenistusest
osa võtma ja juba tüüpe üllal ajal kohal olema. 6. Pea-
vad kiriku konventidest osa võtma. 7. Peavad visitatsiooni
teada andma 8. Peavad järel vaatama, et talupojad
mõistlikult elaks jne.

Võõrümündrite õigused või paremused:

1. Vabad: a. materjali vedamisest kirikus ja nooli-
maja ehitamisest. b) tööliste andmisest. d) raha maks-
sudest e) naturaalmaksudest f) kirikus ehitamisel jama-
lateenistuse ajal eri plats. g) kirikuliste talituste eest
olevast maksust; maetavate kiriku kulul. h) vabali-
sest varistusest ka vabad.

Matta võib rurnut mitte enne 3 x 24 tundi.
Kirikul olema suur ja väike kiriku-laegas. Selle
võtmest üks õpetaja, kaks kiriku eestseisja ja
kolmas võõrümündri näes.

Muide järgneb võis sama, mis eelmis-

res 1745 aasta visit. protonollisni.

Protonoll 86 suurt lehekülge.

Alpää kirjaukroonika a 1850-1880.
(lks. 8).

Päris es on väikesele paberile kirjutatud ja uroo-
nikasse klebitud nellapäälairi mida lks. 64. leida.

Raamatu alguses on märkus, mis juhatab 1716 a.
kiriku raamatasse, milles praost Grotjan'i kirjuta-
tud ukroonika, mis algab Henricus Fabriciusega 1641
ja lõpet õpetaja Bernhard Hehniga.

Ukroonikat 1850 aastast algab Moritz Georg
Kauzmann oma elulooaga.

M. G. Kauzmann on sündinud Tartus
19. det. 1811. a. Tema isa Dr. Michael Ehrenreich
Kauzmann oli Chirurgia professoris Tartu üli-
koolis. nuni 1818 a. ni. t. 1816. Ema t. 1821. Õppis
vennastekesgaduse pedagoogiomis. 1830 a. astus ülikooli.
1836 a. lõpetas; 1837 a. 30. mail ordinanti Riia
St. Laxopi kirikus. Õpetajaks 1837 a. alates Saaras
(kas mitte Saardes?). 1840 Vanepis. 1850 a. 2. jaanuarist
peale Alpää õpetajaks. Introdutseeriti 8. jaanuaril
praost Christianilt (Kõige õpetaja).

Kas alles?

Lõpus 8 on tähendatud, et seda raa-
matut Alpää kirikuarhiivis pole.

Seda kroonikat on Kaupmann kirjutama hakanud 1868. aastal.

Eelne õpetaja Hehn oli vanaduse nõnuse pärast nõuduse õpetaja ametist lahkunud. Hehni ajal oli nõudusest na 1600 hinge nruka õige-urau üle läinud. Lükmeid Kaupmanni ajal 5400. Eestlaste olukord tol ajal väga raske, püüti seda kiire arvu üleminekuuga parandada, loodeti nemaa poolt lubatud "hingemaa" peale. Võdleni truuist ja tähtsustlikult kirjeldab Kaupmann eestlaste rasvet seisundit a. 1850-1868.

Kiriku kroonikas leidub eraldi leheküljed kirjutatud laul jaal kirjaga "Eesti mehe kurbuse laul". Selle lõpul juhatatakse kroonika 23 leheküljele, misel üljal mainit Kaupmanni tollelõpse olude kirjeldus. Laulu autorit pole nimetatud ~~X (pole na uelligilt au-
tori kohta andmeid saanud)~~. Laul on sõna sõnaalt järgmine: (võib olla, et see kurbusel na juba ilmunud)

Eesti mehe kurbuse laul.

1, Eesti mees ja temma sugu
Nüist ei peeta kurbust lugu

X Laulu autor on Helme kihelkonnast pärit-olev Wintteri nimeline isik. Ta olla olnud valdade ja nohtate kirjutaja. Laulu loonud ta Tartu vangimajas arestis oleku ajal; nü isik umbes 19 aastanagi 60 datil aastatil. (Nugis'i andmetil.)

- Kotti köiwan, wiso jalan
 Kiigist muudest rahvast alam,
 2, Elap mustan suitso taren
 Puudusen ja paljan muren,
 Nurm ja möts om herja oma
 Seeman orja omma nema.
 3, Paroni ja krakwi worni
 Neide maijal omma tarni
 Rae nast paistwa siidi lippe
 Kalari pääl kulla nuppi.
 4, Et nad ~~nad~~ suuren aumustusen
 Waeste wasta armastusen
 Taadre arwo suures pandwa
 Kallist wenti pääle pandwa.
 5, Wannast ollime me orja
 Herja ollinwa miil kurja
 Ega päinwa paljo pesti
 Emanakwa maha nisti.
 6, Vennaga meid waketeti
 Olanasti ära müüdi,
 Kingiti, kui weel es taka,
 Tappeti kui kveri maha.
 7, Ent weel haledikumb lagu

- Et me oma Eesti sugu
Kes siin neidi noimust saiwa
Paljo ülesohut tiiva.
- 8, Opmani ja moisa nabija
Olliwa me kirmsa tappa
Esmalt naise prasma wandma
Pääl se weel sälga andma.
- 9, Küla nabija ja niltre
Aidamehe palga junuro
olliwa neis äkwardaja
Laisas raipes teotaja
- 10, Mõni sai neist usutawas
Ausas teendris herra silmin
Oh sa ime mes sis tegi
Suur ol' selle mehe nägi
- 11, Pühajärwen tetti söda
Oma silma näiwa seda
Wimne hilp sääl maha nisti
Eesti rahwast kirmsast pesti
- 12, Aeti neid läbi lippo
Soldatid ol' pinna nimbo
Kuule armas rahwas seda
Egawäts jo sai wiissadda.

riig.

- 13, Muile seda kirmus tetti
 Paljo rahvast kokko acti,
 Tarto ja na mero kreisist
 Oli meki kügist moisist.
- 14, Keiser sest es tija midda
 Moismino kiin tiiva sedda
 Sest et wäs walitseja
 Omma neide oma poia.
- 15, Kolle kül et oppetaja
 omma na me augutaja
 Et me oma pattu perast
 Ei sa lahti moisa rävast
- 16, Ritteiga nema sööwa
 Ütten lawnan kohni joowa
 Se om kül me were higi
 Kugi meid es base ligi
- 17, Hinge narjatses hend nutsuwa
 Siswi rinnas saada tahtuwa
 Kias om keane na kuulnu
 Et me Jesus säärne olnu?
- 18, Rõhkemb aastat seitserada
 Saie alustus ja häda,
 Kui se viisja ruugu tuli,

19, Esmalt kõrgin mämminelli
 Oh te peris murrigaanid
 Eesti rahwa verre naanid
 Maa ja mõtsa moisar teiwa
 Eesti rahwa naina söiwa.

20, Esmalt usko meile anti
 Perast arjust jäale panti.
 Sis me jäime neide nõrce
 Neide kisa ja ruttu narku,

21, Oh sa narval siinwa sugu!
 Hirmus oli neide tegu!
 Alati na teiwa seda
 Rahwal oli nälg ja häda.

22, Neide auru ja neide riigi
 Nooli, püssi, pinna piigi,
 Teiwa Eesti rahwal hirmo
 Ei näed leidnud kuskil armo,

23, Poola kuningas sis tuli,
 Ots sis mäel lossil oli
 Tahtse nema ehk es taha
 Poola nuul neid põrut maha

24, Temo melest ma nüüel ütle
 Kui ma wana aiga mõtle

- Juba hoopis tõine laulu
 Mes om nänna meie sugu
 25, Teno olgu meie keisril'
 Et ta armo näitnu vaesil
 Kui me ei te mitte kurja
 Ei sis negi nanna harja.
 26, Aun me suures keisril olgo
 Tuhad kord tal teno tulgo
 Kes om teo orjust keelnu
 Moisnikude vooli keelnu,
 27, Esamaas tood nimmetetas
 Meid se üle manitsetas
 Kui sis üts võrd ära koolo
 Sissi esamaast ei ole
 28, Weike haud nas mul om minna
 Tõise rõpra kandva sinna,
 Säälgi mul ei ole kaho
 Kui ei massa kallist raha.
 29, Tulva ne hanna kainja
 Pilva nälja luv ja rõiva
 Küla kelmi, varja pois
 Pilva neidega üts tõisi.
 30, Se om Eesti rahva sugu.

Sest ei peeta kuskil laua
 Wain ja nälga sin ilman olla
 Rakota na kannan olla.

31, Hilja aigo paljo näina
 Kui naad pownat maada meina
 Tallo naist ast nälga toina
 Toiste paina teela meina

32, Sest om jut sis nälga tulnu
 Et se om nii kirmus olnu,
 Aun ja kinnus om neil ilman
 Taremb ase saap na sarman

33, Oh suut Jummal heida armo
 Sa võid luke mulla põemo!
 Paranda me waeste okto
 Seeni kui nür nutsut nohto

Se asi on sündinu Vanepi ra =
 belipääl kun Roodi powna (Roodi = v. Roth
 talo naise asemele panti selle, [minu märus])
 et illus. wottus om.

See laul näib Kaupmanni kroonika 23 lehenülje juure.

Kroonirat jätkatakse.

(25).^x 1850 aasta 18 aprillil võttis Otepää" sanse
nõudlus Ulmanni uue lauluraamatu korvitusel.

1850 aasta kevadel istutas Kaupmann puud
viriku põhjapoolsele külge. Enne oli virik puudega.

1850 a. lõi Kaupmann uuesti ellu ^{ringi} publika-
tsiooni, mis 1826 a. surmale oli suinunud.

1852 a. ehitati noor tulevasele orelile ümber
ja tehti virikus mõningaid surmisi parandusi.

30. aug. 1853 a. pühitseti orel, mida valmis ta-
nud Kessler Tactus. Jumalateenistust peeti sel
puhkul saaksa ja eesti keeles. Maksis ühes ülessead-
misega 1151 rbl. ja 24 $\frac{1}{2}$ kop. kõhdat. Raha saa-
di lisa - kui ka vabatahtlikkudest maksudest.

1851 a. 7 apr. matuse nella lüües (pr. Maria v. Kohn).
lõhnas nell.

1853 valati ta Priias Seebode juures ümber.
Kugi viinaks selleks 100 rbl.; eesti nõudlus lüües omalt
poolt transpordi kulud. Nana niri sai õp. Kaup-
manni korraldusel uude nallale graveeritud.

1864 a. veebruaril või märtil nuul pühitseti
uut nella.

Järgneb kirjeldus 1854 aasta visiidist.

x äärel nambrites olevad lehed näivad kroonika kohta.

Visitatorius on praost Willigerode, assistenti:
deus on õpetajad Larrius ja Hollmann.

Praost süüdistab Nauzmanni tema antud
kustiga Titus 3,5 mitte jõudumises (luges eest ja
lõpust vähe rohkem) ning vabameelruses - protestantismis
Va üliõpilaste seas olivat see vool valitsemas, mida
väga nahtseks tulevat. Üldse pole praost tema,
p.o. Nauzmanni vastu näatahtlin. Asi läks nindral-
superintendentidini, kelle vahendusel viimaks aralepiti.

(lkr. 31) 1856 a. 4 mail sari Tartus Bernhard Hehn
ja 13 mail maeti ta Otepäärse. (Vanale ^{sarnuvalale} valmistule).

1857 a. saadi konsistoriumilt avalinust
fondist torni ehitamiseks viirivale 1745 rbl.

1858 a. 3 jaan. sõlmiti torniehitaja Weberiga
(lkr. 32) leping.

1860 a. algas eestlaste väljarändamine
Samarasse. Va Otepäärst rändas 12 evang. lut.
perikonda välja, üldse 61 inimest, nende hul-
gas nii vanu kui ka noori. Koos hoiatused
asjata. Alles paljude õnnetu tagasituleu saatis
sellele lõpuks piiri janna.

18. sept. 1860 asetati ^{v. s. 64} kuuks ja khang ^{lkr}
nupp pidulikult torni otse, millesse ka viiri sisse nei.

diti.

1861 a. 29. dets. otsustas korvent valmistul päri-
kavaid nohti müüma korata; 3 kol. 7 jalga □ sild.

1864 ehitati käärvambr ümber ja remonteeriti
põhjalinult terve kivine matus.

1866 tehti kivinale uued ilusad annad, mis
maksma läksid 261 rubl. 69 kop.

1867 parandati kivine aia põhjapoolne külq, mis
väga lagunenuid ning mille maha langenud kivid teel
sõitjatele tüüdis olid.

Samal aastal ka nälg Soomes, millest saadetakse
abi.

1868 a. raske majandusaasta, invaldus abi Riist ja Soomest.

1868 a. 28 ja 29 juulil kivikarisekatsioon praost
Hasselblatilt Kambjast, arvestnikus Schwartzi Põlvast ja
Mienwitz Noort.

Toore vakra lehtla, majast künas asuvas aias, on
Adrian Virginiuse istutatud, nederana kivikarisekatsioonina jõe-
rele Cyrilla Narischkiniilt a. 1706 27. juulil Tartus sa-
mati. Kue väinse viljapuuaija põhjas on Kaupmann 1830 a.
istutanud, samuti ka ilupuid

1850 arutati Otepää pastoraati külanool.

1851. arutati ^{riiklik} ~~parool~~ nool ja nool Mannitas'se.

1852a. Kool Kastolatsi ja 1853a. Näpli.

Kauzmanni aegne rektor oli Jõsep Anweldt.

1871a. väga külma talv, pea iga päev -20°R.
ja veel enam.

26 juunil Tuckside sugukonna matruskade imista-
mine Paluperas Põuametsas.

5xpt õnnistati ^{valmistul} Xmasi aja paremat nätt värvast.

1872a. 2 vab. palub Kauzmann end vanaduse
kõttu ametist vabastada, mida ta truult 35 aastat
pidanud. Vabastatuna saab $\frac{1}{3}$ järeltulija palgast.

Õpetaja aset täidab vikaar Ludvig Frankhänel.

Kauzmanni kirjutatud kroonika lõpet 1872 aasta
3ma juuliga. Sellele järgneb Hurti oma.

Lühike ülevaade õpetaja
Jaan Hurti ametaja üle Otepääs.

1872 - 1880.

Ka Hurt algab kroonika oma karjatera
eluloo kirjeldusega. Hurt on sündinud 10 juulil 1839a.
Himmastel Põlva kihelkonnas. Isa Jaan Hurt no-
liõpetaja. H. astus 1849a Põlva ^{kihikolonna} ~~parooli~~ kooli. Jaanu-
aris 1853 astus Tartu kooli, kus õpetajaks Dr. Carl
Oetzel. 1855a jaanuaris astus gümnaasiumi, lõpetas

sella a. 1858 cum laude N:1 ga. Sai 84 rubl. stipendiumi. Lõunel rõi perunondades igapäev isukas, muidegi mansuta.

1859 a. jaanuaris astus Tartu ülikooli arstiteaduskonda. 1863 a. sai corp. Livonia liinimees.

1864 a. lõpetas üliis. cand theol astmega. Väi kirjutas Heinrich Stahl'i kohta üle.

A. 1865-66 uudekooliõpetaja Dr. A. v. Middendorffi perukonnas Hellenurmes

1867 jadas proviaastat Otepäas õpetaja M. Kaugmami juures. Taheti valida ^{2003 - Arvi - kirjatalu ol. viisi Eini.} Eini uudekooli õpetajaks. Liivi maa konsistorium püüdis seda aga takistada. Tunnis tüli ja hult võttis rahatahtlikult oma kandidatuuri tagasi. Põhjus, miks Liivimaa konsistorium tema vastu oli, oli vist see, et ta protestantismi pool-
dava õp. Kaugmami juures proviaastat olust. - see hult. oma arvamine. (Arvan siiski, et siik suurt ara mängis just rahvas ja mullus. A. v. 7)

1867 a. andis ära ülemkooliõpetaja eesami.

Vahelal kooliõpetaja ^{Kuresaare} Aunburg ja Tartus.

1872 valiti Otepäa õpetajaks

12 nov. 1872 ordinariiti. Hult asti uutes Tartu Maaja nimikus. A. H. Villigerodelt, asessoriks olid

Dr. Alexander von Pettingen ja õpetaja W. Eisen-
schmidt - Tartu Patii uisiku õpetaja.

3 det 1872 tutvustasiti Otepäas praost Hessel-
blat'ilt.

Palvemaja oli tol ajal Nüplis, Paka-
järvel ja Pangotis. Kirjeldab asulist ja ühis-
list elu, loetleb isegi talusid, kus elatakse voorus-
list elu ning küsi, kas mõeldakse siia langenud; isegi
ühislike ühiste nimed mainib, nagu aptuuri Ernst
Järmetso⁵⁰⁰ - see väga hästi ning ohvimelne, tappis suure
oma harimatu ja öela naise pärast.

Koolid leiab Hurt väga viletsas olukorras olevat,
ning hakkab neid kooliga korraldama. Hurt ise
tähelepanu juurde võtta; „kui mul Otepäa ühiselkonnas
häärid peaks olema siis on vähemalt enam kooli kui
ühiselkonnas.“ Isegi mõisnikule lõi tema nõusse. Ote-
pää ühiselkonna algkooli maja, mis asub ümberkalm. ühis-
elkonnas, ilus telliskivi ehitus on Hurti ajal ehi-
tatud. Hurt ise näib kooli vaatsumas, peab õpetaja-
tele pedagoogilisi näidiseid. Iga aasta ehitatakse ja
parandatakse kooli. Kooliõpetajad on Hurtiga väga
rakul. Hurt nimetab ka mitmeid teisi õpetajaid
nagu Jaan Väärri Pühajärvest; Johan Neumann Põldlast
jäl.

Hurti ajal haavati ka juba uue kiriku katus
raha koguma; larisakale lisati 8 kop. juure.

1880 a. võeti õp. Hurt ^{perme kroonika kutsi kopt. G. Adamson kirjuti. 192.} Peterburgi Jaani kogu-
duse kutsu vastu. Toob ette oma lakkumise põhjusi,
ühtsust niist nimetatud ja jõe mehe talendi puudus-
mist. Olid ka omaid perekondlikud põhjused nagu
laste kasvatamine, mis linna palgi kergem. Lakkus
sama aasta antookri kuul, mis väga südamlik.

Tema järeltulijaks sai Burchard Sperling.

Alliiri Jakob Hurt

Õpetaja Otepäas 1872-1880 aastani.

Otepäa kihelkonna teated 1626-1663.
(lks. 8.)

See n.n. kroonika on kirjutatud Georg Lemme
poolt, kes Otepäas õpetajaks oli aastast 1642-1670.

Ei hakanud siin enam selle sisse ette vanduma, sest
seda olen juba kiriku ajaloo käsitlemisel, mis palju
kui see võimalik, ära kasutanud.

Nimetatud kroonika ära viisi on 53 peenelt käs-
kirjutatud lehekülge suur. Aastate 1655-1662 kohta
pole siinagi kirjutatud.

Otepää kihelkonna ja kiriku ajalooline ülevaade.

Otepää (^{karupää}ott-pää) on vanemaid kihelkonnade Tartumaal. Juba aastal 1234 on tal almas oma plebaan. (Busch II. lks. 221).

Otepää on Lõuna - Tartumaa) mägismaa kõrgeim koht ja ta ümbruses on maastikul täieline mägestiku ilme.

Vanal ajal iseseisvuse ajal oli Otepää üks nende tähtsamaid asukohti. Otepää maalim oli Ugaupea suurim kindlustatud varjupaik, kuhu vaenlaste pealetungimisel põgeneti; teisest küljest oli Otepää maalinn vaitsevalliks vaenlaste sisemaale tungimise vastu.

L. H. II. lks. 7. Esimene eestlaste kokkupuutumine sakslastega (^{Ugaupea}on) seotud Otepää nimega. Aastal 1208 võtsid sakslased Riia sõjaväiga Ugaupeas ette ja süütasid Otepää maalima põlema. Vaenlased lahkusid ^(enlõundel päeval kõige kiiresti saaga)maalt, koolega

ehitati lõhutud ja põlenud Otepää müürid
üles, et nad võinsid uuesti varju panna
põgenijatele ja vaitset vaenlase ilmumisel.

Aastal 1215 korraldasid lätlased ja
sakslased ühiselt sõjaväigu Ugauniasse, kus-
juures laastamise resooniks Otepää oli. Lätid
Hindren omas kroonikas ^(III ch. 30.) jutustab, et Saksa-
maa eestlased seejärel oma saadinud Riiga
rüütlite juure saatnud rahu tegema, sama
tegid ka Ugaunia maa eestlased. Ugaun-
ia ja Saksa langevad sel aastal lepin-
gu järel rüütlite ülemvalitsuse alla ja
eestlased lubavad preestreid, keda rüütlid
saadavad, vastu võtta. Nii võib siis 1215.
aastat ristiusu algaastaks meie maal nime-
tada.

Läti Hendriku ^(III 31, 36.) järel saadeti preestrid
Peeter Kainevalde Soomest ja Otto, rüütli-
vendade preester eestlaste juure, kes neid
siin ristisid.

See nõnnulepe sakslastega toob uue
sõja ja laastamise. Läti Hendriku ^(III 41.) kirjeldu-
se järel on need niimid venelased, kes ¹²¹⁴ Ugaunias

nialaste peale kurjaks said, et nad ladin-
laste ristimise vastu olid võtnud ja nende,
s.o. kreekausu, ristimise põlanud. Ugauxnlased
aga said Livimaa piiskopilt ja rüüt-
livendadelt abi. Pihuva kuningas? Voldemar
tuli Ugauxnia maale Otepää mäele, kust
tema oma väe nõividesse küladesse ja maadesse
ümberingi laiali saatis, kes maad põle-
tasid ja rüüsisid. Saarlaste abiga tõrjuti
vaenlased Otepääst. (III 42) Ugauxnlased ühes piis-
kopi meestega, kui va rüütlivendadega maasid
venelastele nätte ja pöörasid seejärel kõige rüü-
situd varaga Otepäässe tagasi. Igatahes hi-
mustasid meil maad omale nars rahvast-
venelased ja saarlased.

(II 43-45) Juba järgmisel aastal (a.o. 1217) tõttas Pihuva väest
Voldemar Otepääd piirama, ugauxnlasi naris-
tama ja saarlasi väljaajama. Otepää nants
piirati ümber ja sõiditi saarlastega ja nende-
ga, kes seal sees olid 14 päeva; nants oli
aga liig hästi kindlustatud ega annud alla.
Viimaks lepitati mõlemate poolte vahel kokku,
et sõdijad pooled mõlemad Otepää alt iga-

mis roameti järele on
Lati Hendriku Robert
nimetatud?

Vaata lüh. 120. pl. 4.

* Samal aasta lõks na üks noor rüütlivendade
prester Hartwig ugaurnisse ja elas sääl ning rist-
tis paganaid, neda ta sääl veel us loidis.
Samuti tuli siia na veel lati prester s.o. Lati
Hendriku, kroomika kirjutaja, ja jõnas alles peale
kulu paganate ristimist jälle Lõvimaale tagasi.

üks oma kodu pidid taganema. Nii lõppes
1214. aasta.

Järgmine, 1218. aasta toob uue sõja ast-
lastele, mis lõppes 1224. aastal, millal viima-
ne suurem eestlaste kindlus Tartu langes.

Nagu eespool juba tähendatud näisid
praeguses Otepääs juba 1215. a. katoliiku prest-
rid, üks roomlane, teine saarlane, ristimas.
Nii puuturid juba siis meie erivanemad risti-
usuga ^(II 18) ~~konrad~~ 1220. aastal nimetas Riia pea-
piiskop Albert oma venna Hermann ^(II 54) eestlas-
te piiskopiks. (Aastal 1223 või) 1224. a. kevadel
või piiskop Hermann ^(II 55) meil maal tööle asu-
da. ^{maajagajatel (Hermann'ile)} Lati Hendriku jutustab, et ta ^{laugunud ja ta rüü} ugaurnisse
tööle arunud, ^{like andisid seda üsijahuse püü} siia preestrid ^{alla} ~~neutsunud~~ ja neil
rahvast ristida laskunud. ^(II 62.) ja Jse juba 1224. a.
Otepääs ~~kindluse~~ ^{kiriku} ~~ja~~ ^{hakanud ehi-}
tama. Et nantris saarlasi elas, oli uuel
arutataval kirikul naus nogudust - esime-
ne saarlaste nogudus nantris ja teine eest-
laste nogudus ümbruskonnas. Arusaadav, et
kiriku alles järgmisel 1224. a. valmis sai ja
tarvitusele võeti. Nii siis on Otepää õigur.

x "Keskajal Odenpae" ~~kirjeldus~~ 29 Jan. 1910. kirjeldatud arvatavasti aj. Schiele poolt.

x Rooma numbrid äärel jahatavad nürimurlehe juure.

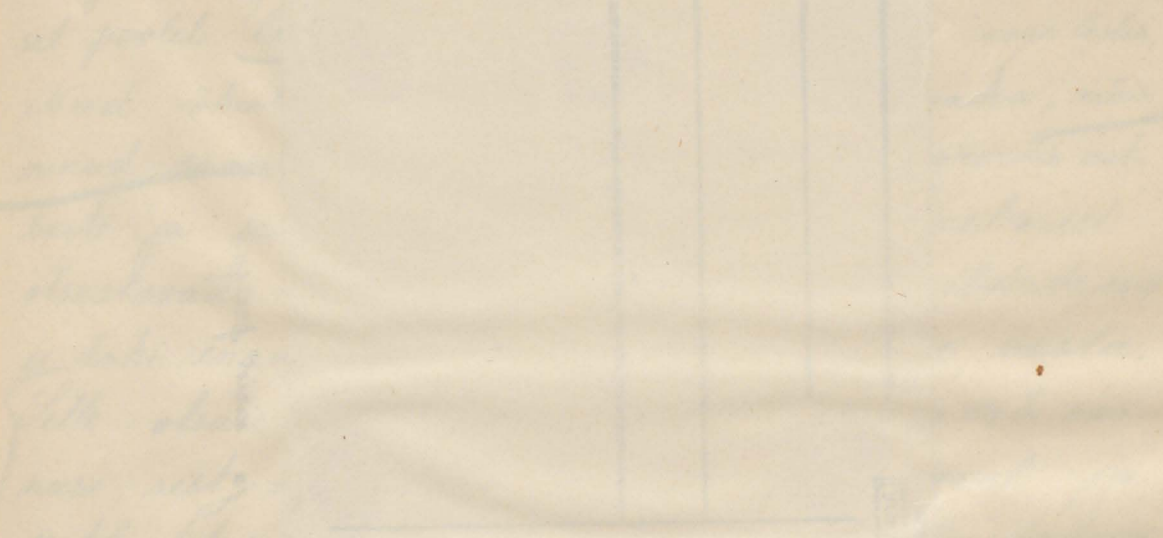
tatud oma nooguduse algust 1224. a. arvama, kus Otepäas oma niriin ja palvetajate kulu tekkis.

Sellest esimesest Otepäa niriinust jütustatakse ^{arhiivis leidus al. dokumend} ~~Läti Hendriinu~~ ^{Kus} et ta püha Elisabethi le oli pühendatud ja ehitatud nantsimäe jalale. Kust tuleks selle esimese niriinu aset otsida? Praeguse niriinu koht see olla ei võinud, sest see niriin on väljaspool Linnamäe piiravat vett, mäe otsas, kuna esimese niriin seerpool pidi olema. Ajaramat jütustab, et ^{seal} niriinust ümbritsev maastik nüüd. sest koopis on erinenud. Alvi- ja Luusa järv olnud siis ühenduses ja ümbritsenud Linnamäe. Esimese niriinu aset tuleb otsida Lassi-^{XXV} mäe jalal, viljaväljade vahel, hobuseraua kuppelisel väikesel kõrgustikul, millel veel praegu vana niriinist seisab. Pirsti kaja pilt 5 lhn. 101. Pirstil ei leidu ühtki niriina ega aastaarva ainult pirsti enese keskele on väike pirsti raiutud. Nimetatud koht vastab täiesti Läti Hendriinu kroonikas kirjeldatud kohale ja ka ehituse mõttele. Linnamägi varjas niri-

nut lõuna küljest, kust pääteed mööda väi-
sied, teisel pool oli vesi. Nii siis asus esi-
mene ristiusuline jumalavoda Otepäas koku-
serauataolisel kohal põllul, põhja pool Liima-
mäge, mille ümber ka ühtlasi valmistas oli;
kust palju kõiksugu vanu asju vana kivi-
risti ümbrusest on leitud. Juba aastateest
on mõned uudishimulised irinud risti kõrvale
väikese augu kaevanud ning sejuures esiletul-
nud surnuluid laiali pildanud.

Aastal 1224 ruttas Tartu saarlastele
langemise järel eestlaste piiskop Hermann, kes
seni Otepäas elanud ja siia kirikku ehitanud,
Tartu ja kannab Toaramäele suurt ja tore-
dat kirikut ehitama. Enne äraminenut sea-
dis ta Otepäasse preestrid ametisse, ajas kiri-
kule määratud maapiirid välja ja määras
kirikule mausetava kümniremauru kindlaks.
Otepäa jääb piiskopi koguduseks piiskopita,
sest viimane elab Tartus ja kannab Tartu
ja Otepäa piiskopi nime. Otepäas seatakse
sisse maapidamine, mida piiskop Tartust ju-
hib.

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

OTEPÄ LINNAMÄGI.

Otepää linnamägi ja kivi praegu.

Ümber sada aastat teeninud selles 1924. a. ehitatud kirikus eestlased ja saarlased ühiselt jumalat, siis tõrjuti aga eestlased vanast jumalajärgest välja. Nimelt teenivad 14. a. s. esimesel poolel talupoegade mässudel peaaegu rohkem. Need rõhutatakse suurima valjusega maha, määratud saavad uusi eesõigusi ning paristatakse laste ja saarlaste vahel suureneb. Saarlased otsustavad ühiselt, eestlasi ei või usaldada, neid ei tohi enam kindlustatud kohtadesse lasta. Selle otsuse täitmine Otepäas sünnitab raskesti, sest kirik on kindlustatud maal ja eestlastele tarvitada. Eestlastele otsustatakse viimase uus kirik ehitada. See pidi varsti pärast mässu aastal 14 a. s. keskel sündima. Tema asupaik on arvatavasti praeguse kiriku oma, ^(võib juhtuda) sest vanade kirjade järel ehitati ta kindlustatud linnamäe lähedale, aga väljapoole kindlustatud piiri. Praegune kirik noortest nõuetele tolgematele nõuetele, ta oli varsti kindluse peavarjat, kust kerge oli kiriku juures olevat linnamäest jälgida, aga ühtlasi oli ta ka väljapoole kindlust. Nii

siis sai Otepäasse naks viinut, üks vana
ja väike püha Elisabethile viin (Uksnüllil
vapiga olla see viin varustatud olnud) kindluse
pinnammas saavlastele ja teine uus ja suu-
nem püha Maria viin praeguse viinu
kohal eestlastele.

Lõssimäe ligidale tekitab varsti alev,
millel umbes 1510a. isegi prügitatud tina-
vad olnud. Otepää jääb terveks ordaja-
iseseisvaks rihelkonnaks, teda nimetatakse
sarnasena Tartu piiskopi Bartholomaeuse
kirjas 1452. aastast. Kuipalja katoliika ri-
vis meil rahva vaimuella muutust suutis
tuua, on võrdlemisi raske kindlaks mää-
rata. Mis rahva ellu on ta süüsi jäl-
jed jätnud, mis praegusenigi veel püsivad.

Orduriin variseb 1561a. novem. Lõssimäe
Härmsa sõjavägedelt hävitatakse Otepää
kindlus ja alev; suured viivist väljaraia-
tud kuulid, mida Lõssimäelt leitud ja
milledest naks veel praegu viinunõis as-
all n. n. tares, kus koguduse üldkoosolekuid
peetakse, alalhoitakse (perarullid viinis rasvunud).

annavad veel praegu vene vägede hävitustööst tummistest, Otepää kindlusest ja alevist jääb ainult ase järele. Et vaenlastest vabaneda, annavad meie maa mõisnikud end uute peremeeste alla. Lõuna-Eesti läheb Poola alla, kuna Põhja-Eesti saab Rootsi kuulusaks. Otepää kirik saab Poola riigi toetusel aastat 40 kasuda. 17. a.s. esimestel aastatel tungivad rootslaste väed maa-
le ja laastavad teda hirmsasti. Varsti seejärel tulevad poolanad rootslasi välja ajama ja laastavad omakorda maa. Maa jääb lõpuks inna poolakatele. Sellest hirmsast viletrusest, mis nende sõdade järel meie maal valitses, maalib tolleaegne Otepää kiriku õpetaja Lemme oma kroonikas — ro-
matava pildi: Samas kroonikas leiame, et Otepäas viimaseks katoliiku uue preestriks Poola valitsuse lõpuni 1626. aastal oli paa-
ter Paulus Varlin, Brandenburgist pärit. Rootsi valitsuse tulenul kõrvaldati kõik katoliiku preestrid ametist ja asemele seati evangeelsed õpetajad. Sellega algab siis Otepäas

evangeeliumi - luteri usu aeg alles Rootsi valit-
suse maasmaaharvamisea aastal 1626.

Valitsuse käsul tuli uus õpetas Otepäässe
Esimene evangeelne õpetaja Otepäas oli Henricus
Tabricius. Thuringenist, kes siia tuli aastal
1626. ja siin ametis oli kuni 1643. aastani.
Kroonika (Linnu) jutustab, et selle esimese õpetaja
ajal harvati lagunenud nirkut paranda-
ma ja jõuti temale isegi paarid pääle pan-
na, et aga hoone vatuseta jäi, mädanused
paarid ära, langesid koonu ja vadused ni-
rku juurest. Nii seisib ta ligi paariküm-
mend aastat.

Otepää nirkut asub $58^{\circ}2'31''$ põhja la-
se ja $3^{\circ}46'24''$ lääne pinnuse all Pulkavast
arvatud. Ligemaid nirkuteid Otepäast on
umbes 18 klm. naugel ja neid on neli,
lõunas Langaste, õhtus Rõngu, lõuna-kom-
mikus Uraste ja kom.-lõunas Viarepi.
Ligeim nirkut Otepäale on aga ap.-õig. nirkut
Nastolatsis, umbes 3 klm. naugel.

Otepää kihelkonda kuulusid sel ajal
järgmised mõisad oma talupoegade:

Otepää, Valgjärve, Vaagvere, Pilnuse, Naruti, Parettimõis, Näpli, Pühajärve, (Pühajärve algnimi on "Wollust" alles aastal 1836 pa. rändab ^{Alisaander} Waldemar ^{Guillemot de} Villebois mõisa oma abiraasa Sophiele, sünd. Stachelberg, kes a. 1836. "Wollust" nime asemele tarvitusele võtab nime "Heiligensee.") Arula, Palupera, Päidla, Pangoti mõisast Lagaja Etsaste küla, Viastolatsi, Erastvere, Kooraste, Koigu ja Krüüdneri. ()

Otepää kihelkonda piiravad praegu: põhjast Kanbja kihelkond, kominus Kanpi ja Uraste kihelkonnad, lõunas Sangaste ja õhtus Rõngu ja Nõo kihelkonnad.

Henricus Fabricius määrati Rootsi valitsuse väruvirjaga Otepää nooguduse õpetajaks ja nimmitati võin endise katoliiku kiriku varandused ja maad ka uuele protestantlikule kirikule omanduseks. Edasi leiame Lemme kroonikas, et varsti naabri mõisate omanikud kiriku maad hakkavad omale hõimustama. Tõusid maatulid, kuhu kehtis vana, õpetajad vahetusid aga maa jäi viimaks ikkagi mõisate külge.

Nimetatud õpetaja Georgius Lemne
(1642-1670) maalib selle aja kiriku oludest
Otepäas õige kiriku pildi oma kroonikas)
Lemne algab oma kroonikat 1626 aasta 2. re
jaanuariga ja kirjeldab olukorda Otepäas
ka enne oma ametisse astumist. Andmeid
on ta, nagu ta ise ütleb, isikult saanud
nida ta täiesti usaldada on võinud ja
mõninga kirjaliku materjali põhjal. Lemne
oli enne Otepäasse tulnud aastatel 1631-1642
^{anti eestlastest nimetat} Adselis ^{eesti} läti, ja sausa jutlustajaks. Enne 1631.
aastat oli ta "Oslandis" sausa ja eesti õpe-
tajaks olnud. Aastal 1642 valitakse ta
Otepäasse õpetajaks. Busch II lku. 931. nimu-
tab Lemne introduktiooni aastaks, a. 1643
Õigeks tuleb juuagi a. 1642 pidada. Tema
kroonikas, Otepäa koguduse natsenirja ^{kanonirjal} seisab
datum 1642. ja ta ise nimetab oma Otepäa
õpetaja ameti vastuvõtmise päevaks mikuli:
päeva 1642. Enne teda olla kiriku
eestseisjad Bernhardus Rehbinder ja
Niels Andersson Joachim Rossiniust Ote-
pääle õpetajaks natsunud, kesed pole sellega

aga nõus olnud vaid pooldanud Lemmet. Nii siis võttis Lemme Otepää õpetaja ameti vastu mikulipäeval 1642 a., pidi aga Adse-
li clama jääma kuni 1643 a. lihavõtte-
sest seadus oli niisugune, et õpetaja pidi
ühelt kogudusest teise üle minnes sellest pool-
le aastat varem teatama, et kogudus enesele
selle aja jooksul uut õpetajat muretseda
saaks. Otepääs täitis tema aset a. 1643.

Heinrich Fabricius. (Pole teada kas siin ühe,
või rohkemgi d. Fabriciusga tegemist on.
Igatahes oli ühe H. F. ^{nimelise} a. 1626 - 1634 Otepää
õpetajaks, - 41. Kambjas, 1641-43 jälle Ote-
pääs, - 52. Karulas; 1585-93 "Hanchl"?;
1601-9. Tartu Jaani koguduse õpetajaks).

Aastal 1643 arut Lemme Otepäässe.
Tükk aega on maal rahu valitsenud, aga
virik on lagunenud, natuseta, kassa on tühi.
Minne varandus virikul, mis ta ametisse
astudes vastu võtab, on linane altari-vate.
Ei ühtki varinat ega muud viriku-riista.
Viriku eestseirja Rigemani ringib tinase va-
rina ja liivapateeni armulaua jagamiseks ja

viiekorteni suuruse pudeli veini. Õpetaja Fabricius oli nagu oma ameti aja auendeta majas elanud niid toob viirina eestseisja neli aurent Tartust ja lasel nad õpetaja elumajale ette panna. Ükski mõisnikust ei lüganud näht, et viirikut nonda seada)* (Superintendent Johannes Laurentius Stalenus saadab kuningliku ülemkonseratooriumi kaudu Otepäasse kaks kirja, Santrober ja 12 detsember 1649 aastal, miller (miller) ettenirjutatakse, et Otepäa mõisapidajad peavad oma viirikut parandama kannama, sest viimane saab teekäijatele hirmutuseks ja avalikuks pahanduseks, ähvardatakse isegi igat vastupanijat 100 taalriise trahviga karistada aga järel: duri sellest ei tehta.

* Mitmed ja mitmed norrad saadetakse viirjad laiali, kus mõisakelt pastoraadi ehitamisest palve nõutakse, sest elumaja, miller õpetaja seni on pidanud elama, oli väga vilets. Kõik nõrvalhõoned puudusid. Loomadel tuli lageda taeva all asuda. Viimane siinast hõvdi 89 palvi koonu, millest aga iseenesest

mõista ei jätkunud Sama lugu nõudub
na aastal 1644. *).

Suurte manitsusnirjaste järel saadakse
viimaks 20 aasta jooksul nii naugale, et pos-
sible kirikule õlenatus peale ehitatakse, teine
pool jääb natuseta. Värsti lõhub tuul na-
tuse ja viskab ta koguni maha; jälle
endine seisukord. Kiriku akervarred oota-
vad parandajaid. Otepää muiste seast seda
leida ei ole.

Kroonivast paistab, et 14. aastaraja vesi-
paigas kiriklised ja vaimulised huvid üige
viletsad olid. Kooli sel ajal Otepääs ei ole.
Kirik jääb natuseta ja varemetesse, näsud
ja valge varistusega äkvarlused ei arita. Lää-
vümati võtavad rootslased vätte ja ehitat-
vad suuremalt osalt omal kulul Otepääs
uue kiriku aastal 1641. Alles aastal
1889-1890 ehitasid eestlased ise selle kiri-
ku ümber, kuna vana torn alles jäi.

Rootsi valitsuse lõpul 14. aastaraja
viimastel aastatel ja 18. aastaraja esimes-
tel aastatel näib meil maa seisukord ja

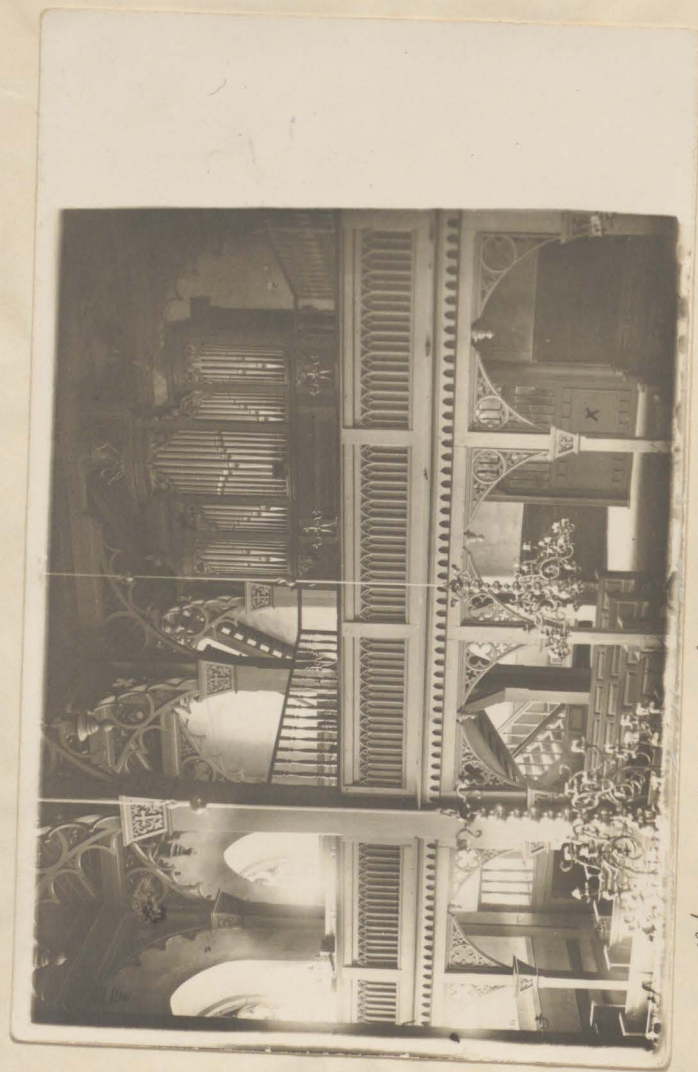
ühtlari na niriinu oma erilisel parane-
nud alavat, aga veel tuleb pinn Põhja-Põja
aeg. Sellest ajast kirjutab Lemne, et vene
vägede juhataja värest Naryschkovi näsuga
Tartu Veneturul sarma mõisteti Rootsi
salakuulajatena Otepää õpetaja Adrian
Virginus ja tema nõster Jakob Erdmann.
Adrian Virginus (Fischeri juhatusel) oli esi-
mene uue Testamendi tõlkeja Lõuna-Eesti
murrarusse. Suured vahtrapuud Otepää
kirikumõisa aias on Virginuse istutatud
ja tuletarvad tänini seda suurt Suure-Põja
ohvert meele.

Otepää visitatsiooni protokollile järele aas-
test 1731, on pärast Põhja-Põja lõppu rah-
va üldine ^{majanduslik} seisund ja isäranis niriinu sei-
sund palju parem, kui eelmise aastaja
60. aastate ümber Rootsi valitsuse all. Kirin-
on korras ja parandatud. Isegi mõisni-
nud on hakanud niriinu eest hoolt vand-
ma; nõgudusse kuulab sel ajal umbes 280.
talu. Na niriinu nõrvalised hooned on
täiesti korras.

1431. aasta viiritatsoonis protokollis järel
on Otepääl esimese nool asutatud a. 1400.
Nimelt puudutatuse siin noolmeistert
ja ühtlasi nästert mõne sõnaga, mille ni-
meks on Jura Henno, ja kes seda ametit
juba 31 aastat on pidanud, ning velle tol-
laagne maavalitseja ja õpetaja Adrian Vir-
ginus ametisse neutrunud. Naevatause aga,
et ta jooma hakanud ning oma ametile
ei vastavat. Lapsi olevat ta juures väga
vähke. Õpetajale (Joh. Chr. Clare) tehanse
ülesandeks, et ta tubli nästri ja noolmeist-
ri kandidaadi soovokule valimiseks ette
paneks. M. B. Schwanders soovitat. Hansi
Otepääl noolmeistriks. Toonordse nästri ja
nooliõpetaja palu oli järgmine: Västri-
na, sai ta igalt talult külinuuta vilja,
laulatusest 2 kopinat, ristimisest 1 kop.,
täiskasvanu matuselt 2 kop. ja lapsel ma-
tusest riisti ümber seotud vöö. Nooliõpe-
taja palgaks oli maa $\frac{1}{8}$ adramaa suuru-
ses. Opilastelt maksu ei võetud. Västri
palgaks sai ta veel mõisatelt $\frac{1}{2}$ tonni vilja.

Eritist koolimaja olemas ei ole. Juura Hemmo õpetab lapsi oma talus.

1775a kiriku visitatrisooni protokollis järelle on Otepää uusim koolmeistriks valitud Hans Damm. (Õige nimi arvatavasti Stamm; sama määruis reisab ka protokollis). Ta on selle visitatrisooni ajal 45a. vana ja sellele koolile aastal 1731 pandud. tolle-^(Landrath) aegse ülemkiriku eestseisja ja maanõuniku von Loewenstern'ilt. Ta on hääd elukommetega, tal on muuseas ilus ja tugev lauluhääl ja vastab nõigiti oma ülesandele. Koolis on 70-80 last, viinellat arvu poleks. da sest kool ei olla veel selle visit. ajal alganud. Kooli kehtas märli päevast jõripäevani. Õpetab lastele lugemist, laulmist ja katekismust ühes seletusega, samuti ka raimulikku laulu. 18. aastaraja teisel poolel teenib ka juba mõisa kooli nagu Ilmjärves, Pühajärves, Arulas jne., mida mõisad ise ülalpeavad ja neku nad ise koolmeistrid kutsuvad ning neile palva maksavad. Neil koolidel oli vordlemisi kaa muuldas.

Otepää kiriku orli noor ja arel. (x kohal päänes).
(pölgus).

Virinuõpetaja palus 1775 a. visit. prot. järele on järgmine: kirikumaa, mõisate vili ja raha, (mõisa suuruse järele selle hulu) talupugade nõustused - 10 talu, 22 päeva vanusaamatus nõustused loetletud. Virinukott. Peremehe ehk perenaise matmise eest 25 kop. täiste eest 10 kop.; lapse eest alla 12 a. 6 kop.; laulatuse eest peremehelt 25 kop.; salaselt 13 kop. laualeirjutamise eest 1 kop.; proklamatsiooni eest. Lvana või vanapöega; leeritamise eest vabatahtlik maks; haigete vaatamistöö eest mitte midagi.

Elatakse edasi üle 100 aasta. (venooj). Virinu elu suureselt kui ka väliselt seisab paigal. Virin on endine rootslaste ehitatud kornita ja arelita.

Aastal 1850 saab Otepää Õpetajate Hitt. Moritz August Krauzmann ja toob enesega elevust virinu ellu. Juba 1852. aastal võraldatatakse virinu sisemust ja ehitatakse orli noor virinusse; järgmisel aastal 30. augustil õnnistatakse uus arel ja see seadab Otepää nooguduse laulu tänapäevani. Ta on

esimene orel Otepää kirikus. Ta on Tartu
 orelimeistri Ernst Kessleri töö ja maksis
 1151 rubla. A. 1889 parandatause orel ja
 seatause ülesse orelitegija Meilverstädti poolt.
 Praegu on see orel peaaegu nõlbmatu. On
 juhusid, kus ta kanni keset laulu jorma-
 valt väinseks jääb ning eiktui häält ei
 tee. Orelil enesel mingisugast uirja pole.
 Ainult teda ümbritseval seinal, seermi-
 sel poolel, otse uuse kohal, uirgel seisab
 plüattsiga kirjutatud: „Soli deo gloria im
 August 1853 wurde diese Orgel von Ernst
 Kessler aus Dorpat vollendet. Im November
 1854 gestimmt. (gestimmt) den 14. Mai 1857
 ward das Werk durch den feuchten Winter ge-
 quollen, die Pfeifenpflöte abgenommen.“

Aastal 1853, novadel sai Otepää kiriku
 uue, vella, mis endisest vanast ja lõhusest
 (1683 aastat järele olnud) veltast Riias ümberrahati. Et veltale ilu-
 samat rõla anda olla uuegi (nime eitea) 100
 kõte rubla veltale sissevalamisega kinninud. Kas
 see tegelikult on sündinud pole teada (K. Kutsari
 andes).
 Praegu on Otepää veltal taas lõhe sees.

Ohjuri väärä näkökulma (pääsuu).
(x kääntäminen)

võimatast õpetajast Kaupmannist.

Kaupmann lahkus enese soovil aastal 1872 Otepää õpetaja ametist (uus õpetaja valinud protokoll a 7. augustist 1872).

Temale järeltulijaks soovijaid on vana ülemõpetaja J. Hurt ja õpetaja F. Jürgenson. Valitakse J. Hurt, kes 1872. aastal Otepääs tuleb. Esimene eestlane-õpetaja Otepääs alustab siin uut aega ja toob uut vaimu. Peaegu kõik noolimajad Otepää kihelkonnas on J. Hurt'i hoolitsemisel ja õhutusel ehitatud. Peaegu terve seitskondline elu on oma al-
^{Hurt'i tegevusest tuleb selgema jutt}
^{min. meenutab}
^{v. l. 36. 72}
 guse Otepääs Hurt'ilt saanud. Kirik jäi J. Hurt'i ajal kitsaks, inimesed seisisid pinnades sabades kiriku üste taga, et sisse pääseda, aga ruumi ei olnud. Sest vana kirik oli võrdlemisi väike. J. Hurt jutlustas kiriku täis, ütlevad inimesed veel tänapäev, ja sellepärast tuli uus kiriku ehitamisele asuda. (Lauri l. 14.) Teis- seks oli kirik ka juba võrdlemisi vana ning lagunenud. Juba õpetaja Hurt'i ajal pandi rahakorjamisele alus, kiriku ehitami-

X Eelpool kirj. Hurti uroniua sirus, siin oma hirmang.

X

seks. Aga juba 1880 aastal lahkus Hurt
Otepääst ning see töö jäi teistele teha.

Lauob Hurt'i järeltulijaks sai Otepääl ^{Kos}
Burchard Sperling. Tema ajal teostati ¹⁰⁰⁰
Otepääl ^{kuulu ehitati uueks} kiriku ehitamine. praegusel ^{uudiselt} kujul. ^{uudiselt}

Endine kirik sarnanes omalt ^{uudiselt} kujult ^{uudiselt}
väga praegusele. Tundub, et pilt kujutab seda ⁷⁵
endist kirikut nii seest kui ka väljastpoolt. ^{uudiselt}

Ulevõte on tehtud R. Sackner'ilt Tartus
1889 a. märtsi kuul. Seest on vana ki-
rik aga hoopis teistsugune olnud kui praegune.
Nagu pildil näha, valdas altarit ^{triumfuaar}
paars nivist ehitatud võlvitaoline ^{triumfuaar} völv, mis
asus kohal kust kirikust väljastpoolt natuke
kõrgem koht algas. Ta oli seest barokk-
stiilis ehitatud. Kantsli ümber olnud
apostlite (kujud) pildid. Nagu ülevõttel
näha, asus siin paremat vatt Vilnuse naise
omaniku Roth'i m. n. noor või tütar, mille
laius ümber 7 ja pikkus 10 jalga olnud.
Vanad kirikus on olnud ka mõningad va-
pid ning uus püüdnud parg seinal. Vappide
kulgas olla olnud ka Remmenrampi segu-

minu arvates on.

konna vapp (K. Kuusari andmetel) Pilt ning ni-
 rerdusi ei mäleta nagu kirikus näinud abiat.
 Alalhoidunud konvendi protokollist 11. juunist
 1889 a. toon lühikesest konnuvõtte: Põhi raha-
 korjamisele pandi 20 sept. 1872 a. Kirikukon-^{don-}
 vendi toonordse otsuse järel ei ehitata uude
 kiriku enam ähtui noori ehk tõra.

1873 a. lõpul on vabatahtlinnude ametaste
 näol uue kiriku ehitamise nassas 29 rubla 2 kop;
 1874 aastal - 19 rubl. 5 kop. Aastal 1875 võeti
 igalt laualiselt vabatahtlinnu maksuna 8 kop;
 1876 aastal on nassas juba 482 rubl. 2 kop.
 1877 aasta konvent tegi otsuseks: uueni kiri-
 ku ehitamise lõpetamiseks peab iga mõis ja
 vald adra-maa päält iga aasta 2 rubl. kiri-
 ku ümberehitamise nassasse maksma. 1882 a.
 on nassas 9048 rubl. 6 kop. 1889 a. 1 jaanuaril
 aga juba 18,077 rubl. 65 kop.

1889. aasta 9. veebruaril otsustab kiriku
 konvent nimetatud suvel uue kiriku ehit-
 mist ette võtta. Otsustatakse ka Tartu üli-
 nooli arhitekti härra Gulene poole pöörduda
 palvega, et ta Otepää kirikule plaani ja

kinnakirja valmistaus. 1. märtsil 1889 a. otsus-
 tatakse tööga alata ja paluti ehituse nom-
 mirjoni ehitust võimalikult odavalt ära anda.
 Edasi seisab sõna sõnalt: Sel 23^{mal} veebruaril
 1889 sai kirine ^{Etan dala vanemuise ehitajate ühingu loomise akti õige järele} ümber ehituse töö ^{podratsinu} podratsinu.
 Ilija Harlamovi nätte ehituse nommirjonilt
 22,000 rubla eest äraantud ja tema peab
 ehitust oma materjaliga nuni 13. oktoobrini
 1889 jumalateenistusele nõlvulikuks valmis
 tegema. Dokumenti lõpus on konvendi lii-
 gete nimed loetletud ning nuupäev ja
 Conrad Meyeri alguiri.

Sel korral olid kirine astseisjaks Edvard
 von Middendorff, Hellenurme, Päidla ja Poia-
 vere mõisate päriromanid ning tema abi Conrad
 Meyer, Pilvuse mõisa rentnir.

Reinhold Gulene nagu juba eelpool mai-
 nitud, valmistab kirine plaani ja tema nätte
 jääb na ehitustööde järevalve. Abilisens on
 talle nagi Sternfeldti nimeline isik. Viimeta-
 tud Reinhold Gulene on sama, kes aastal
 1871-81 Pärnu linna arhitektina oli, siis Tar-
 tus üliõnoli ja õpperingnoma arhitekt, kus mui-

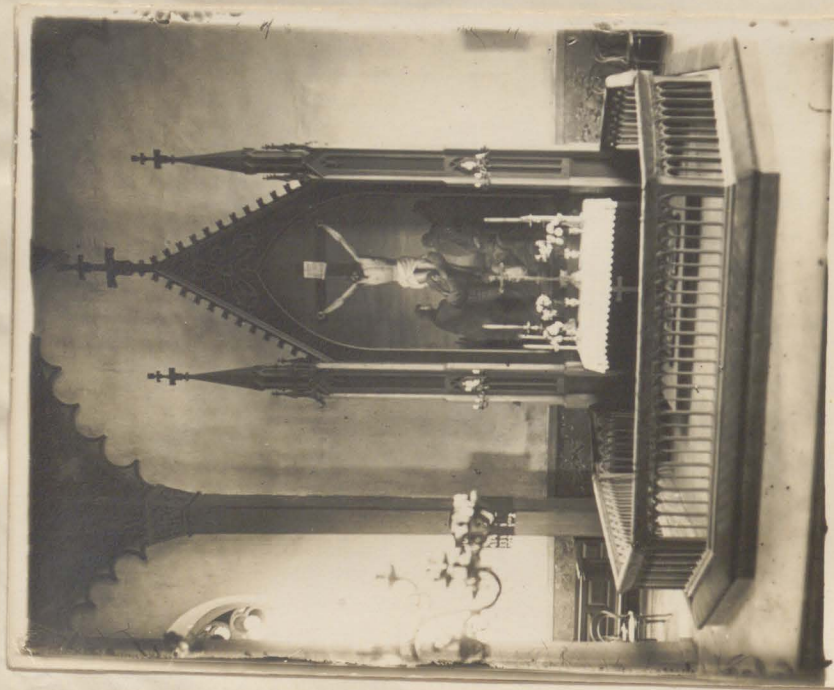
energiliselt tegutses. Tema juhatas suagseid
ülinooli üliniinate, samuti Toomemäe reevärge
ümberehitustöid. Ka Rannvere ja Kuressaare su-
agseid uulimeajade ehitused on tema teasta-
tud. Hiljem oli ta Tartu ülinooli ehitusajaja-
loo dotsendiks ja juhatas tähtsaid väija-
naevamisi Viljandis ja Tartu Toomemäel.
Luri naeroliva aasta ^{mis sügisel rääkis reev. aastal 3.7 1928} jaanuari kuus Lansa-
maal, Lõnas. (Päevaleht) **N 3**

Toetust kiriku ehitamiseks saadi abi:
nappalt 4000 rbl. suuruses (Busch II-lkrs. 221), Torn^{olen}
jäi vana, ehitati teda ju alles 1860 aastal.^{näidame}

On säilinud dokument Otepääs uuesti
ehititava evangeeliumi-luterase usu nirku
murgakivi panemise kohta. Teller on ülestä-
hendatud loetavud nohad pühast kirjast (Jes.
28, 16; Laul 118, 22. 23.; I. Petr. 2, 6-7; Matt. 21, 42;
I Kor. 3, 11.) Sejärele seisab kirjutatud: Aastal
ükskümmen naksasada naksasakümmeend üheksan-
dal aastal üheteistkümmendal juunikuul
päeval enne lõunat, majestadi, Veneriigi
keisri Alexander III. valitsuse all, sei Otepäi
evangeeliumi-luterase nirku põhjakivi pandud.

Otepää kiriku kantsel. (pööratud)

Otepää kiriku altar. (pööratud)

Lejärele tulevad nurganäri pühitsemise sõnad.
Lõpus on allnärvi: Burchard Leonhard Vintor
Sperlingi. Evangeliumi- luteruse õpetaja Otepääl.
Dokument on kirjutatud sama uue ja asti
kules.

Nägin'i seletuse järel olid tiskeritöö
tegiains kiriku ehitamisel Tamm- Valgjärvest,
Hans Fuchs - Otepääl, Peter Kutsar - Otepääl
ja Kees - Peterburist, kes aga pärit Otepääl.
Värvijaks oli mees Palu nimeline. Materjali ko-
hale vedajate hulgas teadis ta ainult Karl
Eirenschmidt'i nimetada.

Kantsel ise ja arvatakse, et altar
on Keesi töö, kuna kantseli trepp ^{Peter} Kutsari
valmistatud. Anna raamid ja gooti stiili
ilustused lae all on Kutsari tehtud. Altar II.
ning kantsel on valmistatud männipuu-
ning on värvitud. Puust on ramuti na
altari laud. Kesksest altarinäri pole olemas.

Altari pilt näitab Kristust ristil, III.
mille jalal Kristus ema ning mõningad
jüngrid. Pildi on maalinud kunstnik A.
Sprengel Dresdenist 1890 aastal ja maalis

560 rubla. Pildi suurus on umbes 2,36 x 2 meetrit.

Altariel enesel ei leida ühtegi kirjja sa. IV
muti na mitte võrel. Pildil on vaid tähenda-
tud kunstniku nimi, ja aasta ja valmis-
tamis-aast: „A. Sprengel. Dresden ^{linast} 1890.“

Kuul kirine kantritel püüdnud igaru-
gused kirjad ja pildid. Värvina esineb rüü-
pruun kolmes varjundis. Kantarli katus uu-
jutab enesest mingisugast gooti stiilset vi-
rinut, mille fassaad, kui seda nii nimeta-
da võib, pääüuse poole on pöördud.

Kirine ehitustööd läksid 23.000 rubla
maksma ja nendega jõuti 1890. aasta sü-
giseks lõpule. 14. oktoobril pühitseti ta
Otepää uueks jumalakojaks. Murruna olle
rahvast siis koos olnud, et seda tähtsat pä-
va naasa elada ja temast osa võtta.

1904a. õpetaja Sperlingi surma järel saab tema
järellalijaks Friedrich Schiele, kes rahutute aegade tõt-
tu 1919a. Otepääst põgeneb ja noogaduse varjasete jätab.
Jaan. 1920 a. valitakse uueks õpetajaks J. O. Lauri, kes
na praegu seda noogadust juhib

1922 a. värviti kirine toon, mis 50.000 mk.

Õpetaja kiriku sissemine. (pääs).

maasma lärs. 1923 a. ehitati uude nalmistale müür ümber, mille eest nõudus jälle 160.000 maa väl-
jõandma pidi. v. lhr. 48. see on sellest kirikust 142. Die oli juba nõuduse 700 juurel

1924 a. remonteeriti kirik tema 400 a. juubeli puhul nii seest kui ka välist. Kulused seejuures ol-
üle 100.000 marga, mida naeti mäitemüügi, rahatahtlik-
kude ametuste ja kirikunassa sissetuludega.

Õpetaja nõuduses alnute ev. lut. õpetajate nimed
tema asutamisest peale on järgmised; (Burch II lhr. 931).

Heinrich Fabricius, 1626-1634.

Heinrich Fabricius, 1641-1643.

Georg Lemke, 1643-1640...

Joh. Capraus, 1660-1661.

abi: Richard Weidemann, 1668-1671.

Sebastian Müller, 1671-1678.

David Feige, 1679-1687.

Christoph Clajus, 1688-1692.

vrkaar:..... Eberhard, 1690-1693.

Adrian Virginus, 1694-1706.

1706-1709 käis „Karoleni“ õpetaja
sün jutlustamas.

Nikolaus Sandahl, 1706-1714.

Joh. Heinrich Grotjahn, 1714-1723.

Joh. Christoph Clare, 1723 - 1743.

Joh. Friedrich Körber, 1746 - 1748.

Joh. Christoph Schmidt, 1749 - 1775.

Joh. Martin Hahn, 1776 - 1793.

Gustav Heinrich Hahn, 1794 - 1801.

Bernhard Gottlieb Hahn, 1801 - 1849.

Moritz August Knausmann, 1850 - 1872.

Janob Huet, 1872 - 1880.

Burchard Sperling, 1881 - 1905.

Friedrich Wilhelm Schiele, 1906 - 1919.

Johannes Oskar Lauri, 1919 -

Trægane Otepää kirik on nahelööviline, vana kirik. ^{v. Chr. 66} Diastult ühelööviline. *puhuti pole täpselt*

I. Kiriku orientatsioon ilmakaare suhtes: $+17^{\circ}$ *füüs?* ^{põhja pool} magneedi läänest. (Altar kirikus pole mitte käre, eriti kirikus kerkel vaid 3 sm. põhjapool. Kirikus kõrgus on 49 m. (46,4 m + 2,30 m))

II. Ristpalui kirikus pole, samuti na seinarappe. Tooni jalas seinas nahelpool on niisid, millede kõrgus on 2,81 m; laius 1,86 m; sügavus 0,45 m. Niis algab maast 0,67 m. kõrguselt. Katoliku ajal on nias arvata vasti pühad pildid olnud.

Kas uue kiriku orientatsioon on sama kui vana oma? Vana kirikus

orientatsioon on kindlasti ei tea, kirikus vundament ja na seinad on samad nii, et ka vana sama oleks peab.

Mis on vana kiriku *kirik* *altes* *ja* *seine*?

Waga juha lähendatud ja vana linn ja vundament.

III. Otepää kirikus on vaid üks hauakivi. Vanas kirikus asunud ta altari osas pakumat nätt. Nüüd on ta pakumat nätt koonile viirva trepi alla paigutatud, kohale kust vanasti trepi alla kiriku viinud, millest vanasti va surnuid olnud. Praegu igatahes sinna alla ei pääse. Kauduste järelle olla püüdnud^{aluse} kiriku ümberehitamist ajal kõrvast gusid prakti täis aetud.

Mainitud kivi kuulub Frantz von Remmenkampfle. Pakkumised liiguvad mitmesugused jutud tema kirikumatmist ja kivi kaudu paigutamist kohta. Räägitakse, et ta olnud väeülem, surnud ja maetud kirikus, kuid õnnetusena hakanud ta koduräijaks. Pole muud maidanud, kui loodud Püüdnud kivi ja pandud kaudu. (Hans Nugis'i järelle) Täis jutt räägib jälle, et Frantz Remmenkampff peale oma surma kõin oma suure vandruse kiriku raestele viinunud ja replepärist alla ta siis kiriku maetud. (Karl Katsari järelle)

Olen leidnud arhiivist kasagilt sarnase tähtsuse „Lieutenant von Römnenkampff, als Vorsteher der Odenpächtschen Kirche + 1727 - 10 October.“ Millest näha et alpool mainitud isik va kirikuastreis ja olnud.

Hauakivi suurus on 2,34 x 1,58 meetrit. Kivi te-

mis kivi?

mainitud hauakivi, mis praeguses kirikus oli kivi trepi all.

Vie Sacade

Almanac
Chapelle

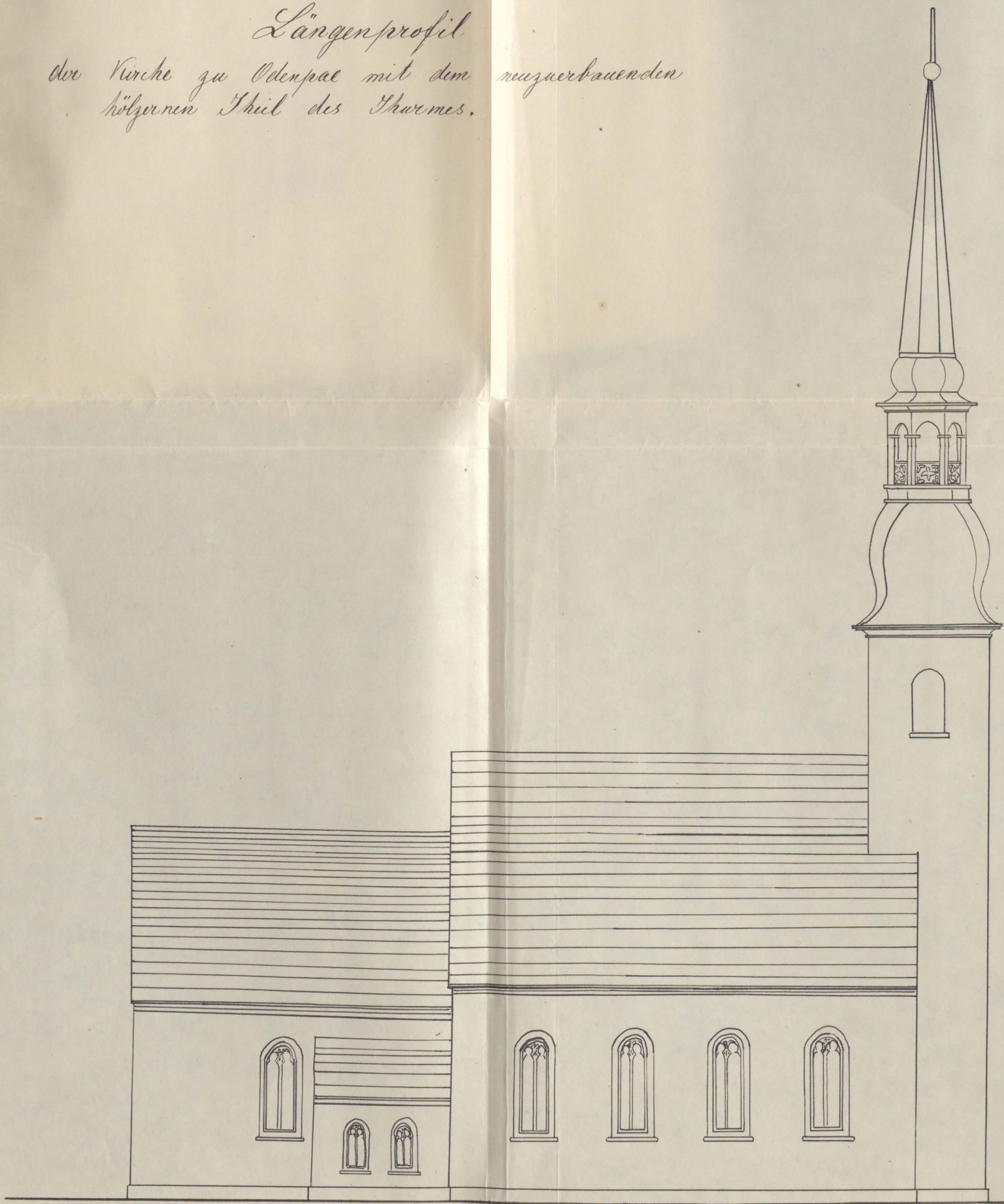
Die Fagade
des neu zu erbauenden
Kirche zu
Thurmes der
Odenpae.

Aschin. 4. 2. 1. p. 1. 2. 3. 4. Baden

F. A. Königsmann.

Längenprofil
 der Kirche zu Odenpae mit dem neu zu erbauenden
 hölzernen Theil des Thurmes.

Archiv 2 1 9 1 2 3 4 Faden

Bauconductor der Kaiserlichen Universität.
 F. A. Königsmann.
 11. Nov. 1855.

OTEPAA
Ew.-luth. kogudus

1900 a.

№ 1
Ale Nunnstaku

OTEPAA
Kiriku eestselsus

1900 a.

№ 2
Ale Nunnstaku

tustega tagaseinal mittel rivi:

"Gegeben von Herman Carl Baron v. Billingshausen 1772 den 8. oct. D. Luckten a. Dorpat."

Vaata pitserite kajutisi! Kirinast on olemas plaan, mille noopia siia juure lisan. Kabeti oma pole.

Eriti ilus on Obpää kirikus lagi, millel kolmenurgeteist kaunistuseid naga piltidel näha. Vana kirikusel seestvartu on olnud lihtne võlv lagi, laudadega lüüad ja üle lubjatud.

Pingid kirikus on päris lihtsad. Nende arv all kirikus on 53 pless nooripingid. Pingi pinnus on 4,28 m ja kõrgus 0,94 m.

Uusi on kolm, pää, kõrval-ja väärnambriüks.

Pääüks kõrgus on 2,43 m + klaas osa, mis umbes 0,82 m. Klaas osal on ^{olnud} värvilised klaasid, mida poirunud eneselt mägulaanars kavitavad. Parustatud klaaside asemel on pandud lihtsad valged klaasid, mis et siin korraldust mustest enam juttu pole.

Küljeüks kõrgus on 1,36 m. + klaasosa 1,22 m (vaata joonestust lks. 80.) + kaks väärnambri aient.

Annaid kirikus on 16; altariüksus 2, pakemal

Handwritten notes in the top right corner, possibly a list or index, including the number 81.

Handwritten label below the design, possibly identifying the object or its origin.

Handwritten text on the left page, appearing to be a list or index, possibly related to the design on the right page. The text is faint and difficult to read.

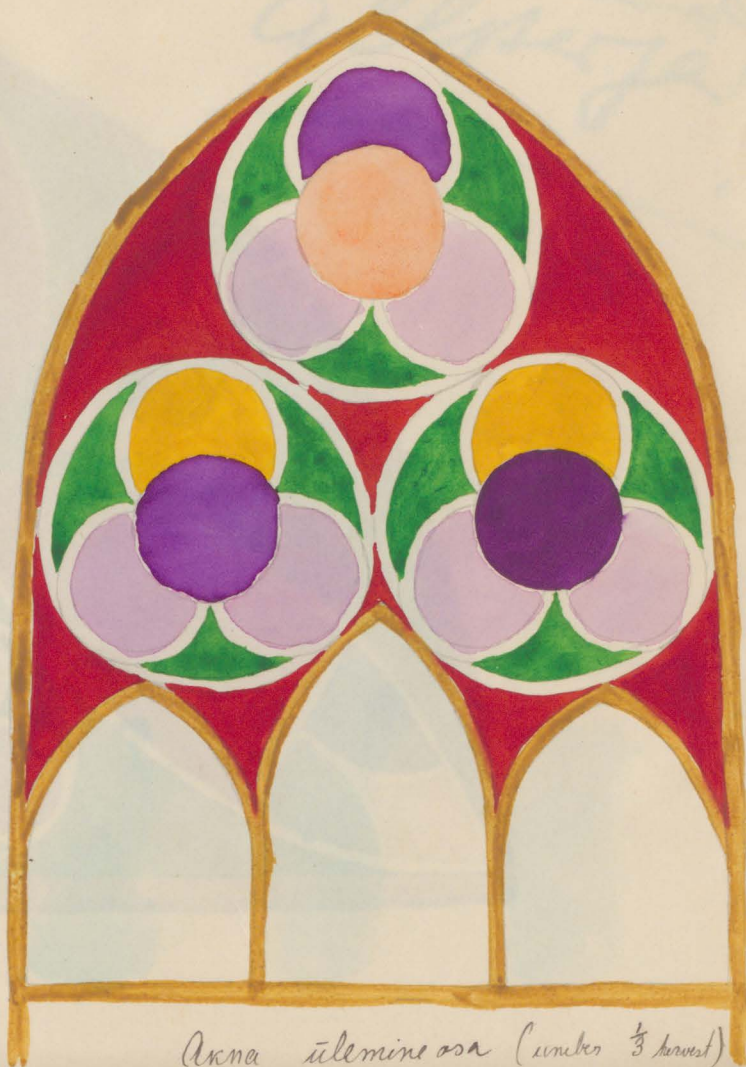
Piltuolgu
allmesj!

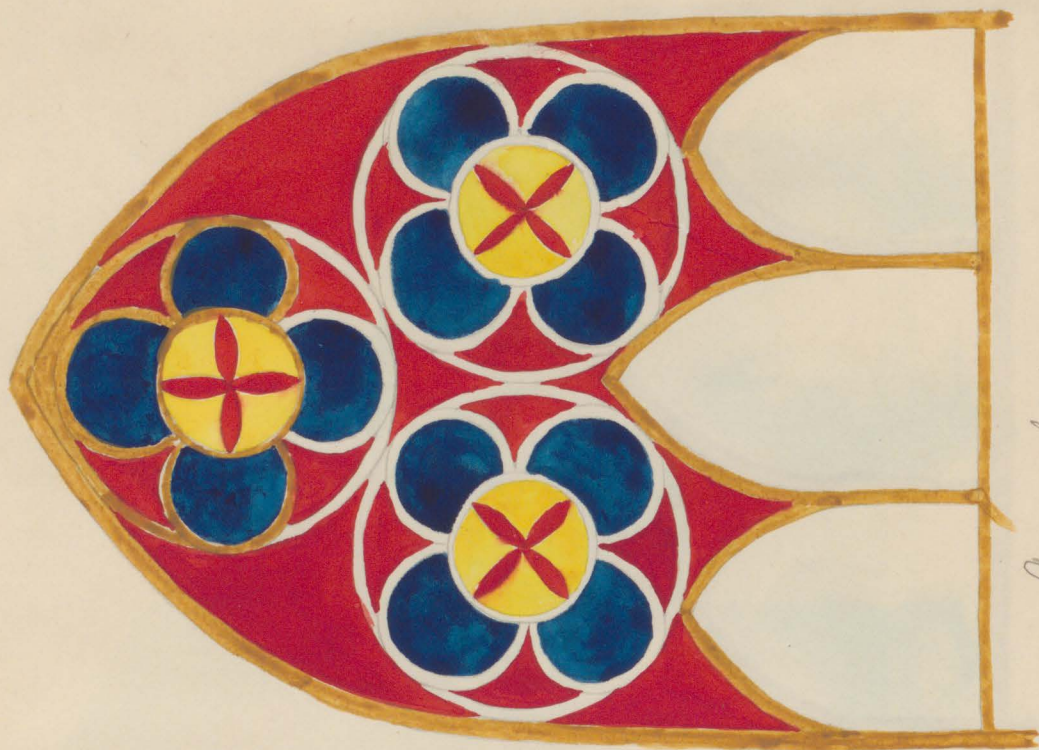
Kõnvaluse aken.

Arna ülemine osa. (unika $\frac{1}{3}$ kivist).

Arna ülemine osa (unika $\frac{1}{3}$ kivist).

Auna ülemine osa.

Auna ülemine osa.

pool laevas 6 suurt ja ühe väike aken ühe kohal, paremal pool laevas 4 aken. Ühe aken suurus oleks: laevas 1,35 m. kõrgus umbes 2 m. 95 sm.

Käärnambri seinal laua kohal ripub 98 x 43 sm. suur õlivärvi pilt, mis kujutab Kristust ning nulle õpetaja Sperlingi töö maalinud. Pildi hinnaks oleks 100 rbl. Täiel seinal ripub õpetaja Moritz Nauzmanni pilt.

Käärnambri napist leidrin na ühe 0,65 x 0,95 m. suuruse nasti mittel klaas naan, ja selle põhjal kōbe = paberile pressitud nake pärjand^{ja}lineel väljal kiri.

Carl von Roth

geb. am 6ten März 1816

gest. am 12ten August 1883.

Euer Herz erschrecke nicht und fürchte^{nicht} nicht, glaubet ihr an Gott, so glaubet ihr auch an mich.

Samast napist leidrin na ühe n.n. nake niriin = koti. Kotil on piim vass taga. Kott ise on nake vassa ühe väline nahast ja teine seemine sametist. (Nuka joonis lks. 89)

Altarilt on nimetamata jäänud na veel suur sammetkoites kōbetatud metallasadege pübel, trüüritud aastal 1884.

Samuti on olemas veel vana altari pilt, mis pärit umbes 18 a.s. alult. Raam pildil on asalt baroni

ap-õigeus kirikute
kirjeldus ja pildistus?

* Praegune kirikla saal on sama, kus aastal 1883, 23. mail esimene eesti rahvusliku sinimust-valge lipp pühitseti. Selle sündmuse kirjeldust leiab Heinrich Rosenthali „Kulturbestrebungen des estnischen Volkes“ (192a) lehek. 286-88.

osalte kokono stiilis. Kõrgi hr. Vaga võttis selle pilde naiselval ravel muinsuurkants alla. (1928a.)

Õpetajamaja ehitamise aega ei tea. Naga ühest õpetaja Bernhard Hehn'i kirjutatud arvest, näha, on ta teinud ajal ehitatud. Seal on nimelt ehitamise kulud aastate järel loetletud naga palgid, riivid jne. aastatest 1826-1833.

Naga aga praegune õpetaja seletab, olla mõnede aastate eest enne remonti karsagilt seinast riivi väljanägemised, millest selgesti arvud 180 peal olnud, neljandat arvu pole lugeda näinud. Selle järel otsustades pidi tida 1800-1809 a. ravel ehitatama. Maja on riivist Suurus: 14,84 m; 30,44 m ja kõrgus 3,75 m. (natuseka) Maja alumisel korral on 10 tuba, ustuba ja köök, kiselkorral on naks tuba. Praegu pole majal ühtegi riija ega aastarvu. Ainult ühel kõvalkoonel-tallet on naturil kuulilipul arv 1849. (*. vaata lha 83a)

Peale ev. lut. kiriku on Otepää kihelkonnas na val 2 õigeusu kirikud; üks Kaskelates ja teine Ilmjärves.

Ka lahuarutisi ei püüda siin. Igal neist on oma palvemaja, kus järjekindlalt jumalatanitust peetakse. Baptistide jutlastajaks on siin krgi Grgal.

Palvemajade perijad
ja pildistajad

nimeline irin, adventistidel Mägi või Mäe Tõrjast ja kolmandaks on Vahnal, selle palvemaja nimetas Beertel, Mis usku ta õieti kuulutas, seda ei tea, rahvas nimetab seda lihtsalt Vahnali usuks.

Palvemaja on Otepää kihelkonnas kolm, s.o. Pangotis, Näplis ja Pühajärves. Nüüd jutlustab harilikult mõni reisijutlustaja, sageli ka kohalik kirikuõpetaja. Ehitaselt on Pühajärve palvemaja vanim. Käsoliva aasta ravel pühitses ta oma 134 aastat juubelit. Oli juba vanalt palvemaja juhilt hr. Peter Nüsk'ilt, palvemaja 100 aastase juubeli laululeht näha, millel ka palvemaja lähine ajalugu. Vähe-dan selle ka siia:

"Pühajärve vallan, Otepää kihelkonnas, on palvemaja ehitada nõige edimält Juusa-Petri talu maa peäle 1793 ja 1794 aastal. Enne selle maja tegemist püti Kangru Aadu majan konnaütlemisi ja palve tunde. Toll ajal ei ole palvetumest osavõtjaid rohkem kui 11 inimest. See väike hulgakene pidari nõnnu palvemaja üles ehitada. Nõige hooltsamba juudja maja ehitamisest nõnnu ja teoga osa võtta olliva järgmädse auunwärt miki: Kangru Aadu, Juusa Andres ja Tooni Pardu. Nema patsiwa

na kõiki kōisi sõpra ja ülembid näile abias lünnä
 selle maja ehitamise man. Tolle aigns Pühajärve mõisa
 perisherra von Samson kinnis palvemaja ehituses larni.
 lina jao palve juura ja juura = Petri talu mõtsast
 ja suurele tarele pöranda lannu. Na tulluwa appi
 kõis, kes seda konnatalemist armastuwa ja ei mitte
 ütrinda Pühajärve, enge na muist wallust, nii et na-
 te ajastajaga, see om 1493 ja 1494, see maja jumala
 abiga juura: Petri talumaa pääle üleschitedas sai.
 Siin saise see maja nuni newadeni 1832 aastani, see
 om 38 aastat, sest juba 12. sept. 1831. andi Püha-
 järve mõisakärre von Villebois luba seda majja juura.
 Petri maa päält Wini narjamõisa maa pääle wiia ja
 kinnise selle maatüki igaweres omanduses.

Saare talu peremus Jaan Eichepfeld oma po-
 ja Jaaniga omma kõige tegewamba olnu, palwema-
 ja wanast paigast wastse notusse pääle tuwna ja
 na kõige suurema kulu kandnu, nii et kolme nä-
 daliga wastse notusse pääl maja olli üleschiteda ja
 juba Suurel Neljapäiwäl edimäne palwetund sai
 peetus. Siin praeguse notusse pääl om see palwema-
 ja seisnu 62 aastat nii et tema asutamisest saa-
 diis nüüd 100 aastat mööda om.

Otepää vabadussõjas langenud sõjameestele mälestussammas.

Prægi on see palvemaja nii välistelt kui ka sisetult hästi korras. On aemas väike haruldane kuulane harmoonium. Ees on lihtne valge linaga kaetud laud. Kannel seinast ripub alla ilus puust muredatud noorlühtr. Pöngid on suured ja muretsiivsed, mitte laudadest vaid paluist valmistatud ja nimega siledaks tahatud. Seinal ripub mitmesuguse usuline siruga pilt.

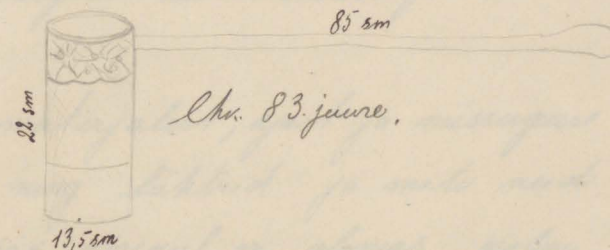
Näpli palvemaja on samuti väga vana. Ehitus ise on pärit umbes 19. a. s. algust, mis vana maakooli maja asemele ehitatud. Siin on samuti olemas väike harmoonium. Lühikese aja vältel puutunud punase sammukastiga. Kõrgeks palvemaja juhataja on siin olnud Hans Nõgin.

Käesoleva aasta 10. juunil (1928) avati Otepää kihelkonnas langenud sõjaväelastele mälestussammas. Kavand on kunstnik V. Melniku valmistatud. Kaarduriks oli P. Väber. Sammas tuli maksma 5000 krooni. Lõuna arukohas on valitud nimeks ligilõplik maaala, millele ligemal tulevikus varustatakse parki istutada. (Vaata pilt.)

Oigele Koble paigutade!

Vana kiriku kohta on lüümas (sarnane) legend, et tema ehitamise ajal Maarja nimeline isik, kes end kiriku võtmete hoidjaks pannunud, linnamäel poolsesse seinu müüritud, mille kellest kirik ka nime saanud. Tähelestatud kohal on vanal kirikul ka risti märg olnud. (K. Kutsari andmetel)

Kirikus on alles altari es tise posti küljes sõjamustele ja haavatatele rahakorjamine vast kirjaga: "Haavataide ja haigede söamuste kääs."

Kiriku nuse ligikal paremat näht esimese posti juures on puust kõrgel jalal seisev rahakorjamine vast, mille mõõdud on 33 · 23 · 18. (Vaata pilt Lk. 73. x.)

Otepää kiriku küstad.

VII. Mis materjalist, mis ajast ja missuguste kujutuste ning kirjadega on ristimise astjad või saag. nad? Mida neid on? Kas leidub veel kusagil katoli. kuugre ristimisviiri?

On olemas ainult üks lihtne valgest metallist ristimisastja. Keskul ~~on~~ turine kujutis ämbritsetud kirstu-pärjaga. All ääres viiri: „Otepää kiriku omandus 1879.“ Ülemisel äärel: „† Laske lapsukesed minu juure tulla, sest missuguste pärast on Jumala riik.“ Katoliikuugret ristimisviiri pole.

VIII. Mis materjalist, ajast ja missuguse kirjaga on kroonlühtrid ning lühtrid ja mida neid on.

Otepää kirikul on olemas kolm kolmenümmne-kasalist suurt laest allarippuvat kroonlühtrit, mille hind 430 rubl.

Kiri 1. „Oma armsale sünnimiskoha Otepää luteruse usu kirikule 14. Oktobril 1890. ninnunud kaupmees Peeter Mettus Tartus.“

2. „Õnne Otepää õpetaja M. Kaugmann

sünd. 19. Dets. 1812 kool. 14 Sept. 1844 ja tema
abirasa Jenny v. Gavel sünd. Juulil 1813. Kool. 24.
Juulil 1892. mälestuses mäide tüttardelt aastal
1892 Otepäa luteruse kirikule pühendetu."

3. „Ferdinand Matz 1894."

Mõlemil pool altarit üks viieharaline lühter
Pakemal pool oleva lühtri tagaseinal on Petrusse pare-
mal pool Pauluse naaj. Nad on kingitud härra
sterst (Hrist) A. von Behaghel Adlersaroviilt Viadrinest.
Hind à 18 Rbl. (Schnurbuch d. V. g. Odeupäa järel).

mis aastast?

Altarist pakemal pool (est maadatis). partide
väljas 3 kolmeharalist seinalühtert, millel nel nirkid.

1. „Oppustütartlatse oma õnnistamise päeva mäles-
tuses 24. Oktobril 1891."

2. „Emilie Umbliä"

3. „Julius Umbliä." (Hind à 18 rbl. Tartust-Schnurbuch.)

Altarist paremat ^{ait} na neli samasugust lühtert

1. „Oppuspoislatsse oma õnnistamise päeva
mälestuses sel 16. ^{ait} Detsembril 1890."

2. „Oppustütartlatse õnnistamise päeva mälestu-
ses 1. Novembril 1892."

3. „Emilie Umbliä."

4. „Julius Umbliä."

Oxeli noori äärel 5 kolmekaralist lühtert, mis täiesti kirjeldeta. Näist naves on ~~noori~~ leri paistelt a. 1895 ningitud (Schwarzbuchi järel).

Siis on olemas veel naves kolmekaralist nantstili lühtert samuti kirjata valgest metallist.

IX. Mis materjalist, ajast ja mis kirjudega on karikad, nannud, patenid, krutsifisid ja muud kirikuvärsad ja palju neid on?

Karikaid on 3. naves suurt ja üks väike haigetele.

1. See on $26 \times 12 (14)$ sm, suurene karikas, mida peetakse ja ka veel praegu peetakse kuldkarikaks. Tegelikult on ta siiski kokedast ning ileni hästi kullatud. Kaalub tugeva naela ja on maksnud 40 rbl. Tema ühe jala asab krutsifiiri nägu.

Kiri: „Zum Steten Andenken der Odenpäische Kirche. Anno 1726 den 25 December.“

Karikal enesel peal rapp. Johann Vilhelm von Schwander.

2. See karikas kokedast sest kullatud.

Kiri: „Odenpä 1748“.

3. Väike karikas kokedast, haigete armulaurele võtmiseks. aastast 1854. Karikas on sest kullatud, ja valmistatud Oreniaselt Tartes.

Kirikul on olemas ka kaks altari veini nambu, millede suurus 48×20 sm. Nad on valgest metallist, väljastpoolt kildatad ja seest nullatad. Näl leidur kiri on järgmine:

„Keiserliku Majestatlde kroonimise mälestuseks 15. Mail 1883. Otepää koguduse poolt.“

Pateene on samuti kolm vastavalt narivatele.

1. kildast, üleni nullatad suurus 14×4 sm naal 11 loodi. Kirja pole
2. kildast, pealt nullatad. Kirja pole.
3. kild piseis patee margete armulauale võtmiseks seest nullatad. Kirja pole.

Tsiboriume või oblatitoase on ka kolm.

1. Kild tsiborium seest nullatad. Kestikujo-line, mille naasel kild ilustused. Kaane kernel piibel, rist ja ankur. Risti abil kildetase naas ära.

Põhjal kiri: „Odenpa“ Kirche 1848.“

Ta on valmistatud kuldsepp Lahdelt Tartas ja naalub 110 5 loodi.

2. Ka kildast kild kirjata.

3. Kild piseis tsiborium margete armulaua leiva kordmiseks. kirjata ning seest nullatad.

Peale alpool mainitute on veel neliis olukatsas
olemas, mille küljed kõbedast ja naas ning põhi mere-
vaigust (Schiddgot). Naas on ilustatud kõbeda ja perlmutter-
niga. Maasitud 4 rbl. 28 1/2 kop. Kirja pole.

Kratiifitse na kolm.

1. Altari valgest metallist alus 27 sm ja rist
59 sm kõrge ristuse kuju rullil 31,5 sm suur. Hind 50 rbl.

2. Puust näärnambis. mis ajast?

3. Hängete armulaua rüüstele juures väike val-
gest metallist. Kõrs. kirjeldeta.

Altari lühtreid on 3 paari

1 paar suuri kõbetatud altari lühtest.

aluse kõrgus 69 sm, küünika kõrgus 51 1/2 sm. väga raskest.

Kiri: "Der Odenpäcken Kirche. den 6ten April 1830.

1 paar keskmisi altari lühtreid maalult tip-
mata kerged, need on arvatavasti kõbedast ja ringitad
1897 a. preili Olga Belokopitoff'ilt (Skurubachi järel). Nende
kõrgus - alus 36 sm. küünal 41 sm kõrg

1 paar väikseid lühtreid alus 34 sm. küünal 38 sm.
võrdlemisi raskest oma suure vaka.

Kirja pole. (Arvatavasti samast ajast kui suurel) Kirja
ning materjal on vahmalt ühes, rannane suurtel. Nõuinaa:

Kas wanaft
kirjast?

matus nimetatakse L altari lühtest, mida saasa laari.
lapuol 1896a. kinninud. Arvatakse on need need vii-
mati mainitud lühterid.

Matmise rüistadest on olemas üks väest liiva-
taldriis ja üks väine ning teine vähe suurem labi-
dar, kirju pole.

Mis on kiripu pöö-
ningul?
midagi.

Kalmistud.

Otepää kirikul on olnud kolm kalmistut. Vanaimast, kiriku ümber on hävinud. Kirik, nagu juba tähendatud, asub mäel ja on püüatud väljastpoolt umbes 3 jalga kõrge kivimüüriaga. Värav samuti kivist ja päris lihtne (vaata pilt lk. 63.)

Alles 1878-9 a. olid siin veel mõningaid puuriste ja nää^(hauda)paid olnud. Kiriku ümber ehitamise ajal tehti need aga maatas. Praegu on siin haudade asemel vaid puud ning haljas koki. Ainuke jäänus sellest vanast matusekohast on üksik massiivne kivist kiriku taga, umbes näärnambri suure kohal. Ristid pole ähtki kirja ega aastaarvu. (joon 5 lk. 101.)

Teine vanem kalmistu asub kirikust umbes $\frac{1}{4}$ klm. eemal. Tema suurus on umbes 10. vanamaad. Umbes $\frac{1}{2}$ temast asub mäel

cf. LR. 45: See pidi
ja I kiriku kohal leidsid?

Uus samasugune seisab endise kiriku kohal, teine aga praeguse
uue kiriku taga. Nii siis on olnud kaks sarnast risti.

CARTE POSTALE

Correspondence

Address

N.

Neumarkt.

Oben steht in dem alten
let. Thurm, aus dem ich
nach. Hier, nach der
weit so es fühlbar ist, und
so sehr angenehm. Hier steht
das alte (siehe S. 10)

Alte 1872 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Otepää vana valmistu luukamber - nabel. (pragu).

Otepää vana valmistu värav. (pragu.)

suure nuuse metsa sees. Kuigi naunis rana on ta vordlemisi hästi koraskoitud. Kaugelt vaadatuna ei erine ta põmuga tagasuvast metsast. Ta on püstatud $2\frac{1}{2}$ -3 jalga kõrge kivist aiaga, mis aga juba naunis lagunenud ning kohati täiesti puudub. Värav^{luukam.} kivist (vaata pilti⁹⁸). Väike osa valmistust, väravast sisse mimes paremat näht, asub äänilisel mäe veerul.

Otse selle mäe jalal, väravast mõniküm. mendi sammul asub luukamber või nabel. See on lihtne kivist ehitus. väljastpoolt nui na sestpoolt valguis lubjatud. Tema ehitami. se aega ei teata. Arhiivis puuduvad selle aoh. ta na igasugused andmed. Ehitusel puudub kiri nui na aastaarr. Pildil⁹⁸ vaadates paremat näht⁹⁸ nüüsis⁹⁸ on null arv 1843. kuid see on sin. na vaid uritselduse moodi, üas arv number suu. rem nui teine, sisse kraabitud. Igatahes tema ehitamise aasta see null olla ei või. Katusel on väike raud rist. Vanasti olla seda luu. kambert õige sagedasti kasutatud. Nüüd seista ta vahel aastate vaupa puutamata.

Hr. Nagini'i seletuse järele olla sün

tema lapsepõlves üht muumiat alahvitatud. Ta olla seda ise näinud ning lapseliuust au-
dus hirmust aktuna isegi oma näega katsunud.
Ora olla see muumia sealt aastal 1858 või
1859 maetud.

Isa seletuse järelle olla luuvambri ka-
neldrid all olnud. ~~uuku~~ Sinna viinud trepp
otsa uuse juurest alla. Seda tõendab ka järgmine lugu.

Ümber 70. aastate ümber juhtunud see-
nane imelik lugu:

Kuigi Naustaru (Otepää endine nimi) li-
kunis, nimega Mamsdorf, kes loomi konna ast-
nud ja neid limas müümas näinud, talnud
korra Kanepi poolt Otepää poole. Olla väga
purjus, sõitnud ta valmista värava ette, si-
danud hobuse jasti külge ja sammunud luu-
vambri poole, pidades seda nõrtsiks. Sinna
jõudes, pööranud nõvartu vastu luuvambri ast
ning hüüdnud: „Nõrtsimees, nõrtsimees lase sisse!”
Uuse hinged olnud aga juba liig vanad ning
see langenud tugeva jõutase mõjul prantsata-
des maha ning liikunud üle uuse neldrisse. Sin-
surnuviriste silmates muutunud ta otsenõke nai-

nens. Trepp alla ka juba lagunenu, nii et iga väljapääsu võimalus puudunud. Suures hirmus hakanud ta appi karjuma. Kellamete juurest möödaminejad kuulnud nisa, näinud värava as kohase, rutanud sinna, arvanud luurambis no: dakeija olevat ning lasunud tal kolm norda „Meie Isa“ lugeda ning aidanud teda siis xalt välja. Seejärel jätustanud mees ise selle eelpool kirjeldatud loo.

Nüüd ei ole seal enam ühtki keldrit, see alla parandamise ajal nimmi aetud.

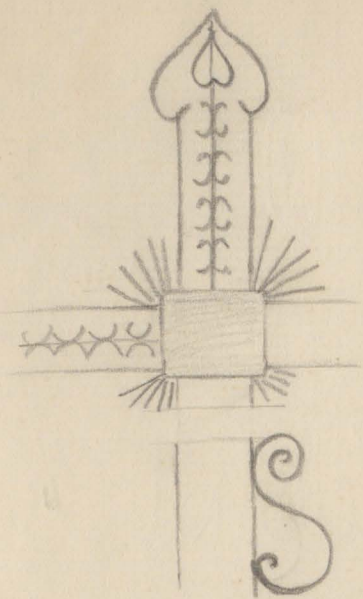
Viabeli suurus: kõrgus ühes fundamendiga, natusea on 3 meetrit 38 sentimeetrit. (fundament 84 sm.);

pinnaus 8 m. 5 sm. ja laius 4 m. 43 sm.

Andmed ^{kirjal. kui ka suusõnalised,} Viabeli nime kohta puuduvad. Ainult 1731 a. nroonikas mainitakse St. Jergensi vapelli. Kas see aga eelpool mainitud Viabeli nimi on jõe hõda.

Kolmas kõige uuem valmistu võeti karrita: sela aastal 1910. Tema suurus on umbes 12 rakamaad. Asub võrdlemisi madalal kohal jõe: dade kesnel. Virinust umbes $\frac{1}{2}$ kilom. eemal.

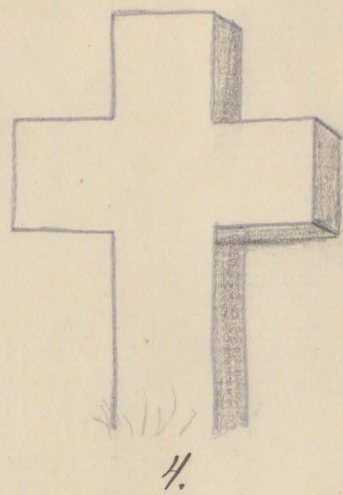
Aastal 1923. püüati ta umbes 5 jalga kõrge vi: rist müüriaga, mis maksma läis 140.000 mk. Tal on naks väravat, mõlemad kirjeldata.

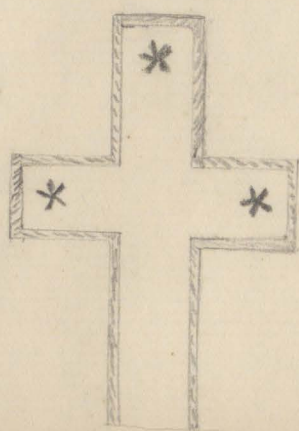
2. g.

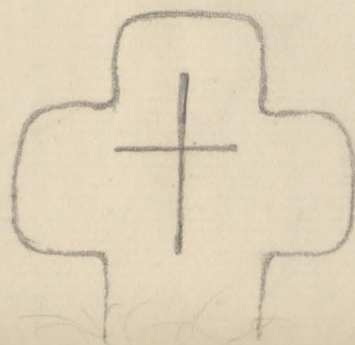
2. h.

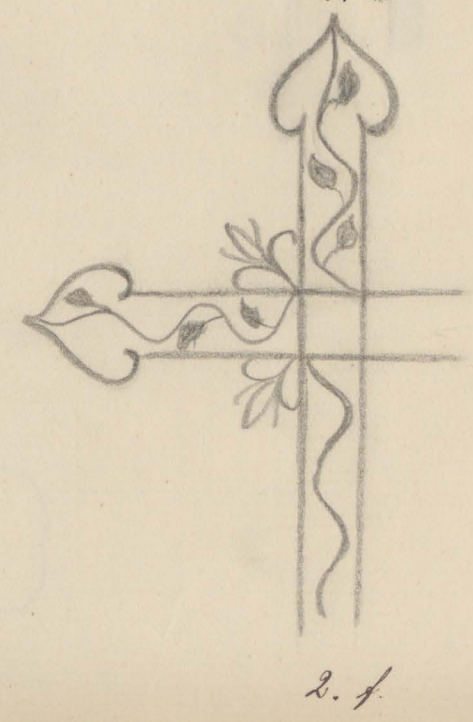
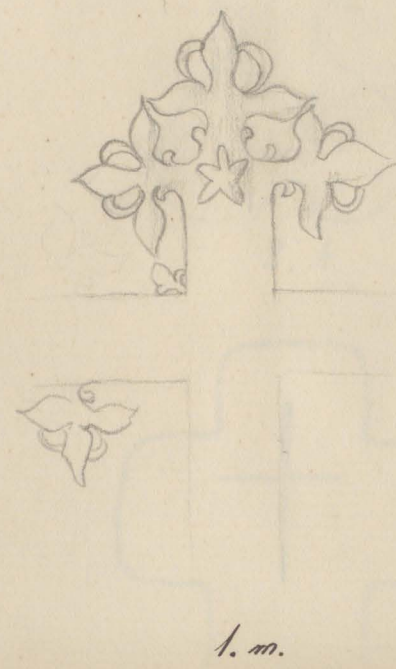
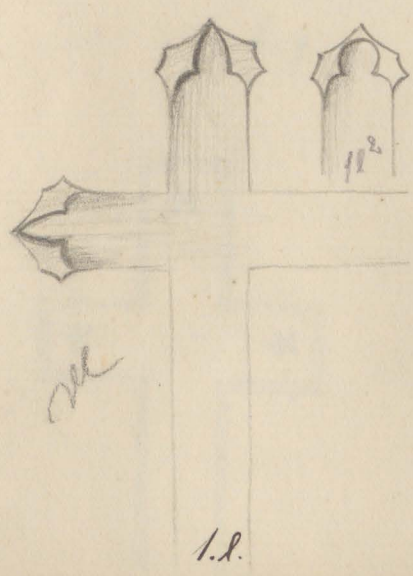
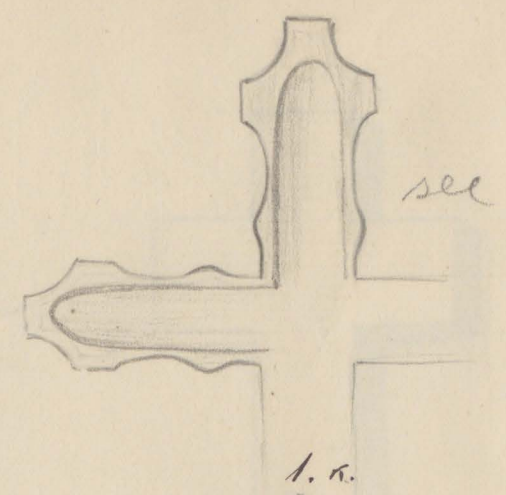
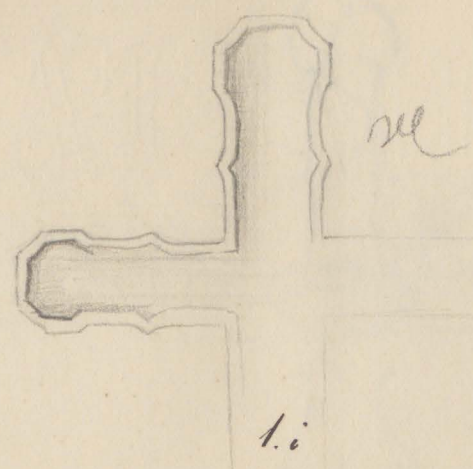
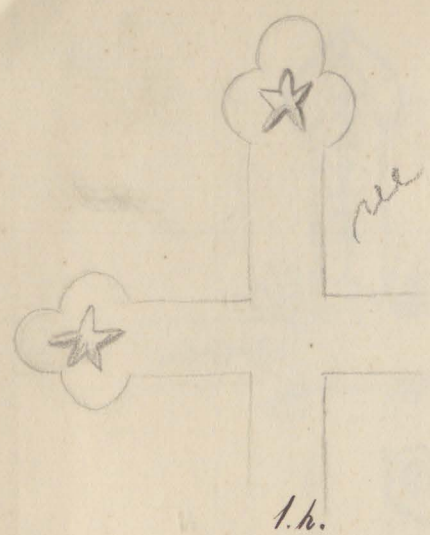
4.

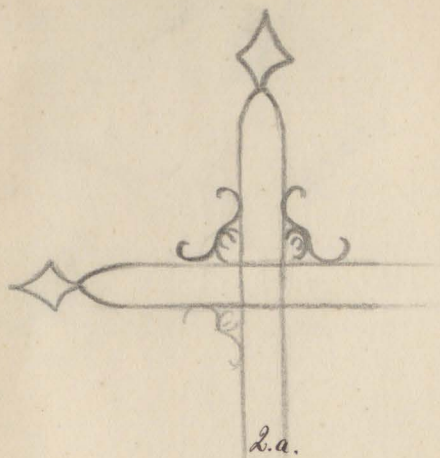

1. n.

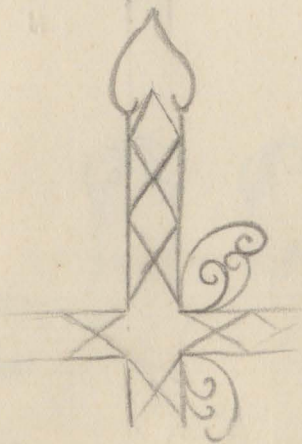

5.

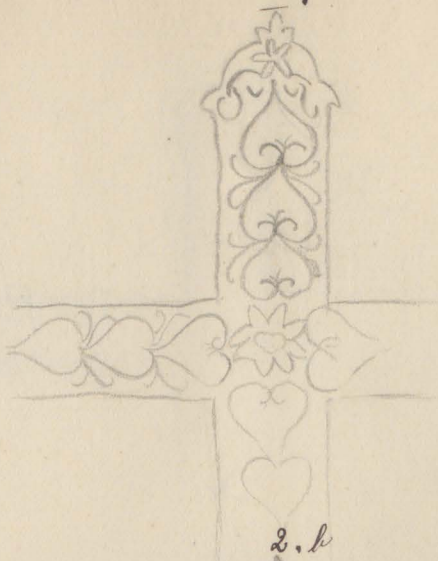

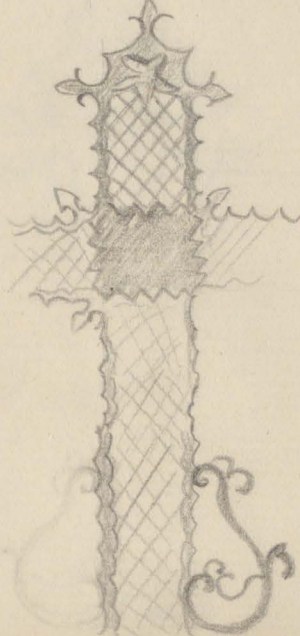
2.a.

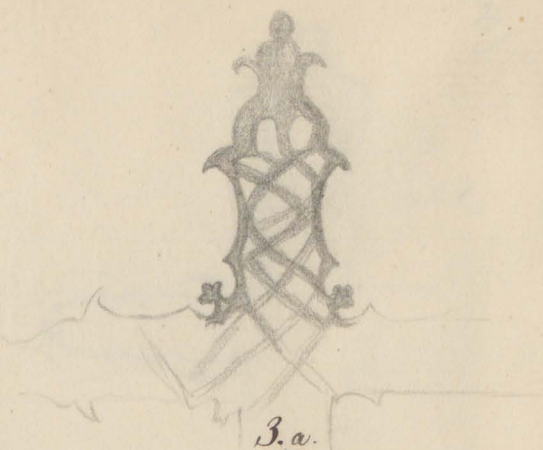
2.d.

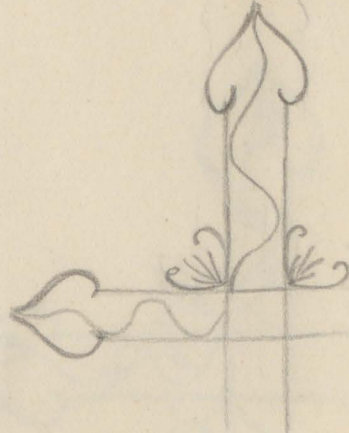
2.b.

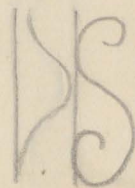
3.b.

3.a.

2.e.

Kalmistu jätab enesest õige normaalne mulje. Ristid ning hauasambad uuelduvad võrreldes aastaratta. Eritist tähelepanu väärib rahvast a. 1923. püstitatud Adam Vellneri peremehe hauasammas, mis valmistatud ~~hõbe~~ Saaremaa puust ning mille kavandi on valmistanud kunstnik J. Koorst.

Sün surnuval puuduvad samuti vaevalt avaliku elu edustajate haudad. Nimetada võiks rahvast Otepää gümnaasiumi endise juhataja ja nooliõpetaja Janob Kuusu'i hauda. Tema haual lehtne rist (joon 1.n.) mille plaadil viir: Janob Kuusu.

Sünd. 10. jaan. 1844. Surn. 18. juul. 1926.

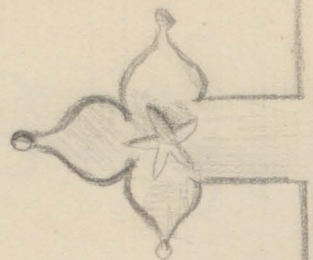
Vanal kalmistul ei leida samuti eriliselt vanu hauamärke. Vaneimad säilinud uuelduvad 19. sajandi algusesse, on enamasti sarnased. Riste leidub puust, plerist, rauast, milledest mõned isegi väga massiivsed ning vähesel määral ka marmorist.

Riste võiks jaotada 5. tüüpi:

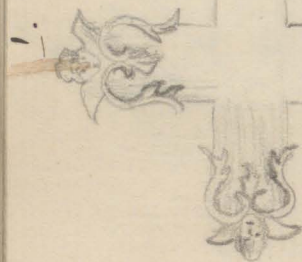
1. Lehtsad rauast ristid mitmekajalist otstega

1.d

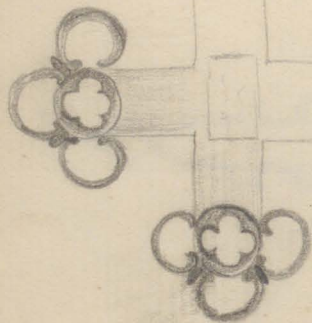
1.g

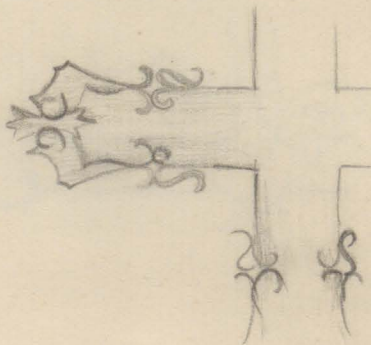
1.b

1.f

1.a

1.e

Haud aastast 1823.

2. Plevist painutatud, mitmeraguste ilastastega
3. Arvatavasti pressitud
4. Marmoristid ja puuristid; plaadid.
5. Liktne massiivne niivist. (vaata lohu 101-105.)
Sageli puudub ristidel nimi, eriti just tüüp 2. juures

Vancimad siin valmistatud leiavad haa-
kirjad vanaduse järel ülemärkides on järgmi-
sed:

Vancim hauanäri, mille jeldistab va ab-
mas ja mis kuulub 1823 aastasse kannab järg-
mist saaravoolset jälknirja: (vaata lohu 106 püü).

Plaadil:

Claudius Hermann
von
Samson.

Himmelstjerna.

26. August 1746.

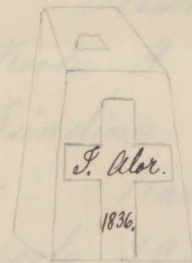
20. März 1823.

Mahamurdunud ristil:

Esivüfel: Charlotte I. von Samson.

tagavüfel: geb. 10. Juli 1748. gest. 4. Octbr. 1856.

Tain vancim niri arab rist niri alusel. Risti
ennast jole enam olemas.

Leonhard von Steyn,
geb. d. 7. Juni 1840. gest. d. 20. September 1892.

Lasset die Kindlein zu mir kommen und
wehret ihnen nicht, denn solcher ist das Reich
Gottes.

Marci 10, 14. Väine tüüp 1. rist, niri
Hocaa ristiplaadil.

Kõrge hall nivist rist ^{tüüp 4} (ning niri sellal).

Hier ruhen in Gott,

Conrad Gustav Johann von Behaghel Adlerskron,
geb. d. 15. Juli 1767, in Friedrichshof,
gest. daselbst d. 17. Sept. 1842.

1. tüübilisel ristel niri:

esimüjel: Sündinu 21 Sep. 1825

Riin Wils.

Koolu 9. Aug. 1864.

taga: Sündinu 11 März 1823

Karl Wils

koolu 29. April 1854.

Niri 1. tüübilisel ristel.

Sün hengab Jumala rahun

Peter Kogi Abiraas Ena.

sünd. 20. Augustil 1821, koolu. 16. No.
member 1855.

Onsa oma ne kolu, nea Isfandan
ärakoolwa. Jani arv. 14, 13.

Niri plaadil väine raud rist 1. tüüp.

Dorothea Benigna Gavel geb: von Bräimner,

geb: 1788 den 2. November,

gest: den 13. März 1855.

1. Kor. 13, 8. Die Liebe höret nimmer auf.

Martha Gertruda Christina von Behaghel
Adlerscron, geb. von Samson Himmelstierna;
geb. zu Hiligensee d. 5. Mai 1783,
gest. zu Friedrichshof d. 23. Aug. 1855.

Pisine lichte raudvirst, niri plaadil
Siin Hengab Issande rahun
Peter Päär Peter Päär
sünd. 14. April 1853 sünd. 28. Oktober 1858
kool. 5. Januar 1856. kool. 8. Mail 1860.

Rist suurel niri alusel.
Siin hengarwa Jumala rahun
Carl Rautsep, Nadri Rautsep.
sünd. 28. Nov. 1806, sünd. 8. April 1812
kooln. 9. Dec. 1856. kooln. 26. Jan. 1879.
Onsa oma ne nolu, nea Issandan
ärakoolwa. Jani aw. 14, 13.

Väine puu rist, puu plaadiga ning natusoga
Siin hingab Jumala rahus

Carlotta Müller

Sünd 14. Febr. 1832. Surn. 9. Januari 1858.

Kui teie mõ armsad mõ haval tulete,
Ja fudame walus mõ perre hüüate,
Siis käästige endit iis Jumala sõnas,
Sest kord me näeme üksteist jälle Taewas.

Tüüp 1. A. niri plaadil.

Siin hingavad Jumala rahus

Johan Johanson Ann Johanson.

sünd. 15. Aprilil 1826 a. sünd. 25. Detsembril 1824 a.

koolu 21. Wabruar 1895 a. koolu 8. Novembril 1861 a.

Siin hingawa Jumala rahus

Mihkli Lall . Ewa Lall . Peter Sootz .

sünd. 10. Juni 1822 sünd. 5. April 1825 sünd. 24. April 1844.

kooln. 21. Juli 1864 kooln. 21. Wabruar 1866 kooln. 16. Mai 1875.

Onfa omma ne koolu, kea Elandan ärra
koolwa. Jani aw. 14, 13.

Castell's letters

Sent 14 Feb. 1833. Jan. 2. Jan. 1833.
This letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.

Page 1. A. in pencil
The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.

The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.
The letter was received on Jan. 1833.

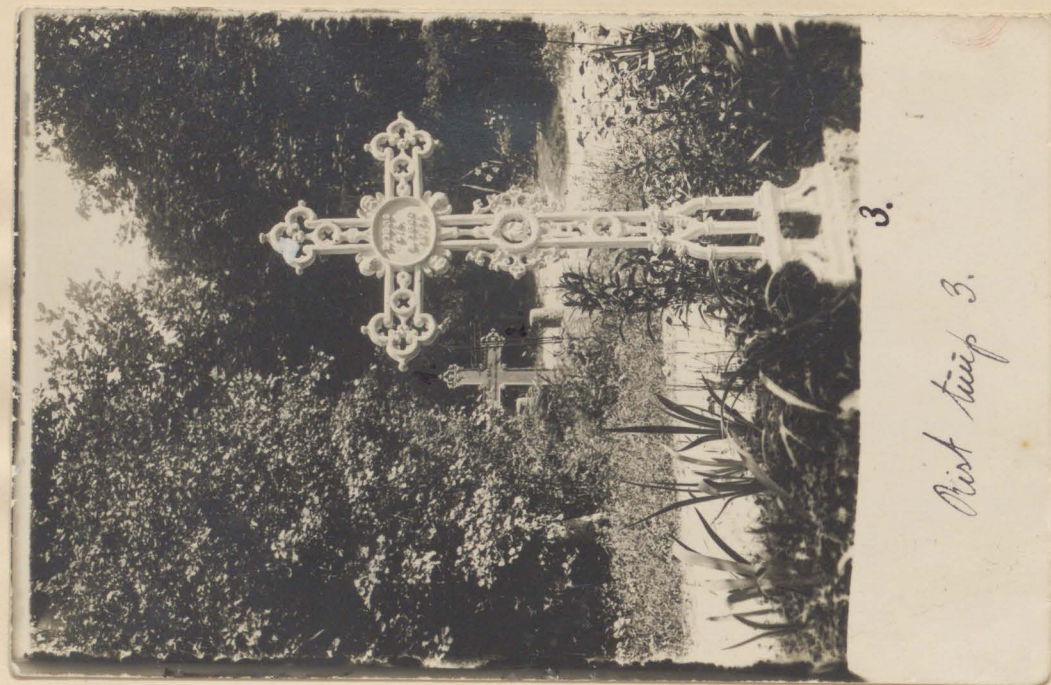
Lichtne raud rist tüüp 1.b.
 Michel Krasipow gest. 1866.

Tüüp 2. risti plaadil.
 Siin hingap Jumala rahun
 Jaan Luig
 sünel 5. Märtil 1820.
 noolu 10. Junil 1868

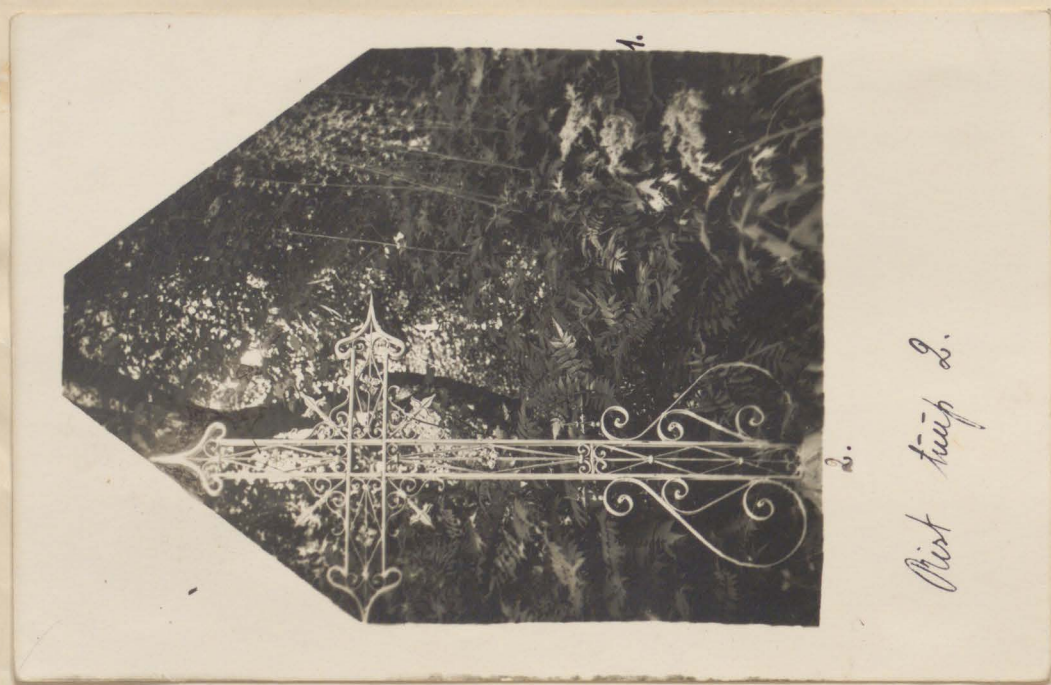
Tüüp 1.k. risti ristil
 esiküljel tagaküljel
 Andres Vuus Tema Abinas Ann
 sünel 19. Apr. 1797 sünel 10. Nov. 1802.
 nool 7. Det. 1868. nool 15. Apr. 1846.

Hermine Hinzberg,
 geb. d. 25 März 1861. - gest. d. 21. Februar 1869.

Froh mit Freuden rasch gelebt,
 Herz zu Herzen hingestreckt.

Rist tüüp 3.

Rist tüüp 2.

Väine raud rist tüüp 1.

Ludwig v. Schrippen.

geb: d. 14 ^{ten} November 1864.

gest: d. 23 ^{ten} August 1869.

Luc. 18, 16. —

Marmor rist tüüp 4. rivi ristel (valge).

Caroline Behaghel von Adlerscron.

geb. d. 12. December 1816,

gest. d. 26. August 1869.

Suur raud rist rivi alusel.

Siin hingab Jumala rahun

Enverd Parts Kadri Parts. f. Saarwa

sünd. 27 mebr. 1890 sünd. 4 jaan 1830

surn. 16. jaan. 1904. surn. 5 jaan 1886.

Tema isa Jaan Parts sünd. ^{u.} 1794. surn. 1870.

ja lapsed Lenna, Aada ja Peter.

Loosksem kannatuses võidujooksmist, mis
meile featud. Ebr. 12, 1.

Hall marmor rist ja lamar marmor risti
niiel risti

Valuperemeer
P. Mp. Speer.
1832 - 1873,

Tüüp 1.

Michael Schmidt.

sünd : 1. Juli 1809 - nooln. 4 Nov. 1870.

Töest, töest minna ütlen teile, et tund
tullep, ja niüid jo om,
et farnud peävd Jämalä Poja häll
kuulma, ja kes jedota farnad kuulnud, peä-
wad elläma, - Ioan. ewan. 5-25.

Suur raud rist tüüp. 1. i. risti ristel.
esinüjel:

Elmjerwe Koolmeister
Hermann Assor
1824 - 1879.

taganüjel: Leena Assor 1828 - 1910.

Otepäi koguduse ^(60 aastat) uuaaegse võõra Annelde Hau-
al on suu raud rist tüüp 1. n.

Joseph Annelde Anna Annelde geb. Koehler
geb. d. 17. Nov. 1813 geb. d. 13. Sept. 1816
gest. d. 12. Aug. 1899. gest. d. 17. Jan. 1906.

Der Herr ist mein Hirt, mir wird
nichts mangeln.

Lektne must rist tüüp 1. n. Otepäi koguduse õpet.

Õpetaja Bernhard Sperrling
sünd. 27. mail 1854 a.,
surn. 2. juulil 1905 a.

Õpetaja Heini Hauval on samuti must rist
tüüp 1. n. millel kiri:

Grabstätte des Pastors
Bernhard Heini

geb. 10. Oct. 1776.

gest. 7. May 1856

Und seine Familie.

Risti taganügel: Gott ist die Liebe. U. wer in der Liebe
bleibt, der bleibt in Gott. U. Gott in ihm. - Joh. 4, 16.

Võiks nimetada veel Pilnase mõisa oma-
nina Roth'i suguvõsa matuseplatsi, mis
päratud raud ketiga. Nimetatud ^{Roth'i} mõis
oli omal ajal adramaade järele suurim Eestis.

Samuti on siia valmistatud maetud Otepää
õpetaja Jaan Husti vana last Hildegard ja
Helmi naise haual on tüüp l.r. ja l.f. ristid.

Iseloomustavaks algusõnaks eestiselsetel haava-
nirjadel on pea alati: „Sün kingab Jumala või
Issanda rahus, siis järgneb nimi, sünni- ja sur-
madaatumi äratäheks ning sajärele veel mõni
püübi või muu salm.

Sansakulsete juures puuduvad sageli eriti just
vanematel algusõnad. Alatause noke nime sünni-
ja surma datumiga ja siis järgneb mõni püübi-
salm. Kus algusõnad olemas seal on see jälle
enamal jaot: „Hier ruhet in Gott“ jne

Pisti tagaküljel leidub sageli, nii eesti- kui
ka saansakulsetel, mõni salm.

Nagu juba selgpool tähendatud puuduvad
Otepää valmistatud Eesti avaliku elu edustajate haavad.

Pole leidnud siin na ühtki hausmärke,
mida oleks võinud narkoosamineks nimetada; sa-
mut ei ole siin muidu mingisugaseid nohaliinne
iseäraldusi.

Väljaspool surnuaeda olevate haudade kohta
Otepää kihelkonnas pole ma usagilt andmeid saa-
nud. Igatahes ei tunta praegu ühtegi ega teava
vanad inimesed neist kõneleda.

Riigikantse, et Otepää linnamäe jalam, koba-
serauna taolisel platsil, millel na rist tüüp 5.
olla sõjamatused, kuid see arvamine on eks-
lik, sest see on vaid vana ^(i kiriku) katoliiklase Püha Eli-
sabeti nimelise lossiniriku ase, nagu juba eelpool mainitud.

Tuntakse na Hellenurme Midden dorfi de
perenonna matusepaina naasivus, kuid see ei väi
niiid enam Otepää kihelkonna alla vaid kuulub
Rõngale.

Mineral aastal (1984a) septembri kuul on
Otepääs alvi päralt oleva maa-alal Püri ja
Tartu tänava nurgal uuena naevamisel kulus
surnuluid ilmsiks tulnud, mis oma matmis-
viisi järel oletada lastavad, et siin suurema

Kus on maetud Otepää
õpetaja?

Kuni 1881 aastani olude õpetajate matusekohti ei tea.

Õpetaja Bernhard Gottlieb Helm on maetud Otepää
vanale kalmistule. (vaata lks. 116).

Õpetaja Moritz August Krauzmann lahkus vanaduse toltu
Otepää õpetaja ametist, läks Saaremaaale, ja seegi sääl ja
maeti na sinna.

Õpetaja Jakob Kurt on Taa maetud Tartu Maarja kal-
mistule.

Õp. Burchard Sperling on maetud Otepää vanale kalmis-
tule Helmi matusekoha laka. (vaata lks. 116.)

Õp. Friedrich Vilhelm Schiele põgenes 1919 aastal Saaremaaale
ja elab seal praegu. Eesti ajal tuli siia tagasi, astus Viljandi
Ligdale kalli. Niiid Viljandi sausa kogudase õpetaja.

Adrian Vingimius on maetud Kambja.

Toons kasutatud materjaal.

I. Kirjandust:

1. Materialien zur Geschichte und Statistik
des des Kirchen- und Schulwesens der Ev.-Luth.
Gemeinden in Russland. Gesammelt und herausge-
geben von E. H. Busch, Russisch-Kaiserlichen Colle-
gienrath. St. Petersburg 1862. I.

2. Ergänzung der Materialien zur Geschichte
und Statistik des Kirchen- und Schulwesens
der Ev.-Luth. Gemeinden in Russland. Ges. u. herausg.
v. E. H. Busch. St. Petersburg 1867. (931 g. mind.)

× 3. Die Evangelisch-Lutherischen Gemeinden
in Russland. Eine historische-statistische
Darstellung II. Band. (931 min. abh. o.)

Der Livländische, Estländische und Kurl-
ländische Konsistorialbezirk E. H. Busch.

4. Lätti Hendriinu Livi maa krooniva
eha Aja raamat. Algasnizja järel välja
annud J. Lung. I. II. III. IV. rüko. (1881.)

Tuleks-õpikmaterjal valgeannet

5. Pildid minevikuist Otepää noga duse
700 aastase nestruse mälestuspäivaks.
J. O. Lauri Otepää õpetaja.

6. Tartumaa

II. Otepää kiriku arhiiv

7. Visitatsiooni protokollid a. 1431, 1445.

8. Kiriku inventari ja nööraamatud

9. Kroonivad a. 1626-1663; 1630-1650; 1850-1880.

10. Vanad. dokumendid (lka. 18.). misjagu

III. Ajalehed.

11. Päevaleht } number?

12. Postimees.

IV. Tausõnalisi andmeid isinutelt.

Lauri, Johannes Osvar. - Otepää noga duse õpetaja.
Sündinud 24 novembril 1891 a. (vana k. j.)

Nugin, Hans. - Otepääs Näpli palvemaja juhtaja
endine kooliõpetaja. Sündinud

Kutsar, Karl - Tartus tiskler

Sündinud. 20 novembril 1863 a. (uus k. j.)

1. *Chloris cyanea* (L.)
2. *Chloris cyanea* (L.)
3. *Chloris cyanea* (L.)
4. *Chloris cyanea* (L.)

Chloris cyanea (L.)

1. *Chloris cyanea* (L.)
2. *Chloris cyanea* (L.)
3. *Chloris cyanea* (L.)
4. *Chloris cyanea* (L.)

Chloris cyanea (L.)

1. *Chloris cyanea* (L.)
2. *Chloris cyanea* (L.)
3. *Chloris cyanea* (L.)
4. *Chloris cyanea* (L.)

Chloris cyanea (L.)

1. *Chloris cyanea* (L.)
2. *Chloris cyanea* (L.)
3. *Chloris cyanea* (L.)
4. *Chloris cyanea* (L.)
5. *Chloris cyanea* (L.)
6. *Chloris cyanea* (L.)
7. *Chloris cyanea* (L.)
8. *Chloris cyanea* (L.)
9. *Chloris cyanea* (L.)
10. *Chloris cyanea* (L.)

